HONRA, PATRIA Y AMOR.

DRAMA EN TRES ACTES Y EN VERS

ORIGINAL DE

FRANCESCH UBACH Y VINYETA

ESTRENAT EN LO TEATRE PRINCIPAL LA NIT

del 26 de Janer de 1867.

Preu 8 rs.

BARCELONA:

LLIBRETERIA DE EDUALT PUIG, PLASSA NÓVA.

1867.

HONRA, PATRIA Y AMOR.

HONRA, PATRIA Y AMOR.

DRAMA EN TRES ACTES Y EN VERS

ORIGINAL DE

FRANCESCH UBACH Y VINYETA

ESTRENAT EN LO TEATRE PRINCIPAL LA NIT

del 26 de Janer de 1867.

BARCELONA:

LLIBRETERIA DE EDUALT PUIG, PLASSA NÓVA.

1867.

Habiendo examinado este drama no hallo inconveniente en que su representacion sea autorizada.

El censor de teatros, NARCISO SERRA.

A MA MARE Y MOS GERMANS.

Si donar lo que mes s' estima es demostrá un xich lo sentiment qu' en lo cor respira, rebéu eixa petita mostra del afecte que per vosaltres sent

L' Autor.

Janer de 1867.

REPARTIMENT.

MARÍA.	Na Balbina Pí.
LAYA.	» Gayetana Vidal.
FALÓ.	En Antoni Tutau.
MATEU.	» Hermenegildo Goula.
DOULEURIER.	» Esteve Virgili.

L' acciò te llóch en lo vallés prop de Caldas y durant l' any 1811.

ACTE PRIMER.

La escena representa 'ls baixos de una casa de pagés; porta al fondo molt gran y rodona, arrenca de son péu una escala que figura conduir als alts de la casa; mes ensá al públich la llar ab son acostumat ascó; portas als costats; taula, cadiras, eynas, etc. etc.

ESCENA PRIMERA.

LAYA Y MARIA.

LAY. No sè com t' ho tinch de dí
perqué 's tanqui aqueixa porta,
carám que n' estich cansada
tú no 'm vols pas creure noya,
y algun dia 'ns ne passa una
de mal pahir de tan grossa!
MAR. Está tant quieta la nit....
que vol que nos passi dona?
LAY. Corra un temps, que 'l precavernos
may filla n' está de sobras
la major part, tot lo dia
nos estem totas dòs solas....
MAR. Pro si 'ls francésos son lluny.
LAY. Si oy tal á Barcelona,
á cuatre passos de casa,
ó millor dit á la porta;
vamos táncala y adintre
y deixat de cosas tonta,
per veurer lo que aquí 's véu
no ho pots veurer á tota hora?

MAR. Pero si la vista aqueixa
als ulls cada dia es nova.
Mireus qu' es rica la lluna!
plateja del riu la sorra,
y l' aire remou las fullas
dels arbres que tè á las voras
las canyers se balandrejan,
y els regarots enrahonan
tot rodant entre catifas,
que flors de mil colors brodan.
Miréus del cél la estrellada
tan salpicada de boiras
y....
LAY. Calla!
MAR. Qu' es lo que passa?
LAY. Calla Marieta!... escolta!
MAR. No sento res....
LAY. No sèns res
pel cantó de Barcelona?
MAR. No, no....
LAY. No te apar sentí....
MAR. Ah! si, ara ho sento; dona
y axió es lo que la distréu?
axió es lo que la impressióna?
LAY. Que 't sembla que axió puga esser?
MAR. Per fé soroll hi ha mil cosas
pot sè un carro.... que se jo....
que siga 'l que 's vulga....
LAY. Noya!
tanquem la porta y adintre
que de tancarla ja es hora. (*María l' ajusta*)
(*Ap.*) Dèu vulga que molt m' enganyi!...
María, dòm la filosa
posa mes llenya á la llar,
y fes que bulleixi l' olla.
(*En tant que Laya se posa á filar en un racó; María fá lo que se li ha indicat sens apercibirse que aquella se vaji ensimismant fins que lo vers 'u indiqui.*)
MAR. Lo pare! Y quan tarda avuy!...
y 'l Xich tambè ja fa estona

que deuria haver tornat
y no ha tornat, y no torna!...
Á fé que fá já alguns dias
que s' en va bon xich mes d' hora;
apenas me fa cap festa,
apenas cap ram me porta,
ni canta ni 'm llegeix may,
ni m' esplica cap historia.
Quin motiu podrá tenir!
Que aixó fassi! quina 'n fòra
que agradat d' alguna nina
se 'n anés ab ella á estonas!...
Pero mara que li passa
que ni fila, ni enrahòna?
Qu' es lo que li passa? espliquis....
Mareta que tè? que anyora?...

LAY. Res, penso...

MAR. Qu' es lo que pensa?

LAY. Qu' es tart, y cap dels dòs torna
y qu' hi sentit, y que temo,
tot lo que 's pot temer noya!

MAR. Y naltres que podém tèmer?

LAY. Que podém temèr? Escolta.
Demá si en Faló mancava,
de naltres demá que 'n fora?

MAR. Pero mara á que vè aixó?

LAY. Vé á que já som al any ònsà,
lo térs en que cada dia
familias com naltres pobres
perdan als qui 'ls sostinguè,
aquell que lo pá 'ls hi porta!
Vé á que já á mils vegadas
la nit s' es estés calmosa,
portant la pau y 'l repós
al fòns de la llar ditxosa!
Y que al cantar las aucèllas,
per saludar á l' aurora,
tant sols al prop de la llar,
la viuda ó bè l' orfe ploran
la passada, de la guerra
la de la ambició dels homes.

MAR. ¡ Pero mare !
LAY. Esclavisada
está Catalunya tota ;
ni l' or ni la sanch son nostres ;
la vida y l' honor nos roban ;
que té d' estrany pus que temia
perque cap dels dos no torna
vénse la nit ja arribada?
MAR. Mes lo pare ?...
LAY. Es éll molt home ;
ni tèm lo perill mes magne
ni may la por l' ha fet corra ,
y aixó es lo que' m dòna péna ,
que aquell que perills afronta
es cert mil voltas pot vencer ;
mes pot morir una volta ;
y si 'n Faló avuy mancava
de naltres demá que 'n fora ?
MAR. Maréta 'm féu posá trista...
no hi penséu !...
LAY. Que no saps noya
lo que nos pot esdevíndrer ?
MAR. Péro 'l Xich ?...
LAY. Tampoch no torna;
y vaja vull arribar
fins al hostal de ca 'n Brossa ,
á veurer si almenys allí
me donan d' algun d' ells novas.
MAR. Y jo mare ?
LAY. Puja á dalt
després d' atracar la porta.
MAR. Pero sola ?...
LAY. No t' espanti
que no estaré gayre estona. (*surt.*)

ESCENA II.

MARÍA.

No sé perque jo presènch
com la mare, alguna cosa,

que á creurer la mèu no gosa
que ni m' esplico ni entènch !
Tambè com ella en lo pit
un pés sento que m' oféga,
tambè sento que 'm rebréga
un desconegut neguit.
No sé, perque no conech,
fins al present que son pénas ;
y sento foch á las venas,
y sento al cor un rosech.
Sempre hermosa pera mí
la vida es estat ; ja may
mon llábi llensá un sol ay
ni una llágrima absorbí.
Lo qu' es un dolor ignoro ,
y es per mi tot alegría ;
pero avuy que tens María
per qué jemego ? qué anyoro ?
Per qué no retorna 'l pare ?
per qué 'n Matèu no retorna ?
qu' es lo que ma pau trastorna ?
qu' es eixa pena tan rara ,
que sense saber de qu' ès
tant me reté estréta , estréta? (*se asenta*)

ESCENA III.

MARIA y MATEU ó XICH.

(*Matèu entra desprès de está brèus moments á la porta contemplant á María de la que sent los últims versos.*)

MAR. ¡ Oh ! (*Sorpresa al veurer á en Matèu.*)
XICH. Es tal volta Marieta (*Sonrient*)
que companyía 't faltés?
María com disgustada no li respon paraula y se li jira d' espatllas.)
XICH. Ab que jermana he faltat
per mereixer tal rigor ?

MAR. Has oblidat mon amor,
y á una altra 'l tèu has donat!

XICH. Jo Marieta ?... (*Sorprés*)

MAR. Y negarás
quan las galtas se 't coloran?
perque tornas si t' anyoran
las horas que aquí t' estás ?

XICH. Pero...

MAR. Que importa que aquí
ton pare ab dalé t' esper'
si aquí felís no pots ser,
Matèu, y ets felís allí ?
Ditxosa jo Xich vivia
perque en viurer junts somiava ?

XICH. T' enganyavas ?

MAR. M' enganyava !

XICH. Això ho sabrás al nou dia.
Y en tant que arriba, un instant
acull lo accent de mon llabi
sens dels celos lo resavi
d' ofénsas que no se 't fan.
Com dos jermans hem viscut,
com dos jermans hem jugat,
igual pit nos ha criat
é igual má 'ns ha sostingut;
com dos flors en un rosé
nos hem estimat fins ara
y tant t' estimo, que encara
lo que t' estimo no'u sé;
y tant es cert que de flors,
que de cants y de amoretas
te n' he dat mes qu' estrelletas
tè 'l cél, y la font remors.
Tant que pera darte un gust
afrontaría gustós
lo perill... mes perillós
lo disgust de mes disgust.
Fins ara ; fins fá molt poch
mos pares y tú per mí,
tot ho heu sigut dins d' aquí,
no ha viscut cap altre foch ,

que aqueix foch jegánt y ardent
qu' es la llum de la ventura,
fins ara he sigut criatura;
mes noya des d' eix moment
un altre amor aquí impèra,
que 'm forsa á deixar mos llars
y dils á mos sers mes cars,
pot ser la volta redera:
« Pus que á ma sort aixís plau
y enrera no puch tornar,
la nova auba al arribar
me 'n vás d' aquí. Adeusiau. »

MAR. Matèu!

XICH. Me 'n vás sí María
mes aymante tant y tant,
que creurer mes no podrán,
que amor patern lo meu sia.
Vas hont me crida un ámor
que fá guerra al estrangèr.

MAR. Amor gran, l' amor primer!

XICH. Amor de patria 'l millor!
Lo fat com advers no 'm siga
aquí tornaré María,
que aquí desde remót dia
l' amor d' un ángel me lliga.
Mes bálsam al dolor grèu,
que vá 'l cor martirisant,
de tos llábis un jó t' am
voldria endur s' en Matèu.
Ton amor per mí es la vida,
donam vida!

MAR. Á que donar.
amor, al que 'm vá á deixar
l' ánima d' amor ferida?

XICH. La pátria 'm crida; 'ls germans
lluitan per lliurar la térra,
fa trés anys que 's crida guerra
y tinch quietas las mans!

MAR. Quant mon amor se desperta,
tindré d' ofegar l' amor;
quedat Xich, moute mon plor

allí la vida es incérta !
Quèdat ! (*ab dulsura*)

XICH. Y tú 'm vols María ?

MAR. No entens dels ulls lo llenguatje ?
Mes que á la gloria que hatje
de ma vida 'l últim dia.
Te quedarás ?

XICH. Si no puch !
si no puch nina adorada !

MAR. Y dius que 't soch estimada ?

XICH. Tant que sento al pit un nuch
al fuijir de aquí hont tú alénas ;
la patria mon bé ho demana
y es verament catalana
la sanch que corra en mas venas.
Foch, estermini y matansa
d' allavors la pátria es tota
y la sanch que li degota
fá tres anys crida venjansa.
Los ulls de viu odí encesos...
tres anys l' he escoltada mut,
m' hi aguantat quan he pogut,
desd' ara guérra als francésos!
Lluitarè; y ajudant Dèu
la pátria triunfará,
desprès l' amor parlará,
desprès ne seré tot tèu.
En tant impossible m' es,
que 'l cor per la pátria 'm bot,
y la pátria es ans que tot,
que may la pátria es desprès.

MAR. Al mon fruit d' amor, vinguda,
y pèls amors brassejada,
tant sols al amor t' aymada
ha dat en son pit cabuda.
Pátria, guerra, odis, honor,
lo mèu cor res de aixó entèn
tant sols que una cosa sent......
perxó sent tant!... es amor!
Mes parteix, y ajúdit Dèu,
parteix sens fé en mi membransa,

que oféch la sanch la esperansa,
y tú buscas sanch Matèu.
Parteix, y fes sols recort
que en ton cor una ferida
pot á tú costart la vida,
á mi la vida y l' amor! (*Pausa.*)

XICH. Puch marxá segú María
de que tú mèva serás?

MAR. Ma vida no esposo pas (*Ab recrimentiu sentiment.*)
per qué robada te sia.

XICH. ¿Pero y la patria?

MAR. Y l' amor?
Quédat Matèu dónam plèr.

XICH. Y l' estranjer?

MAR. L' estranjer
pot robarne lo mèu cor.

XICH. No pot ser; la patria crida
sumida en un mar de penas,
hi ha que rompirer las cadenas,
qué están acabant sa vida.
Es forsa esqueixá 'ls estols,
que fan ombra en eixa terra;
la guerra es santa; á la guerra
hi falta 'n Matèu tant sols.

MAR. ¡Ay! (*Suspirant.*)

XICH. No penis per ma partida,
no sospiris fatigosa,
la guerra cert qu' es penosa;
mes no á tots costa la vida.
Ajudant Dèu tornaré
per gosar de ta hermosura.

MAR. Si no 'm moro de tristura
avans de que 'u puga fè'.

XICH. La fé sols dòna esperansa;
prega á n' al Senyor y espera.
Adèu me 'n vás cap á l' era,
que la nit rápida avansa
y 'ls pares no tòrnan.

MAR. ¡Ay! (*Sospirant.*)

XICH. Aixuga tos ulls Maria,
qu' estás ferint l' ayma mia.

MAR. Quédat Mateuhet. L' esglay
y 'l panteij que á mon cor brèssa,
calma ab ta véu carinyosa;
vehente soch tant ditxosa!
ningú mes que jo 'u pot éssa!
Quédat aquí y fins si 't pláu,
te daré ma vida tòta!

XICH. La sanch dels mártris degota
y sobre ma tèsta cáu!
La pèna m' acabaria
al fer de sos fèts recort!

MAR. En mos brassos ab amor
jó tas pénas curaría!...

XICH. No pot ser! Fins ho he jurat!..

MAR. Oume!

XICH. Si no pot ser!..
La pátria sempre es primer,
y la pátria m' ha cridat!

MAR. Donchs oblídam!

XICH. No puch reyna! (*ab carinyo*)

MAR. Donsas no 't vull!...

XICH. Qui ho creuria? (*Id.*)
á ser cert per quí María
plorarias?......

MAR. Malahida eyna! (*al aparallarne una en Matèu: pausa. María agafa 'l Xich per la má; aquet indecís lluita entre 'l desitj de compláurerla y 'l de quedá bè ab la pátria.*)

XICH. M' estimas? (*indecís*)

MAR. Mes que á mon cor!
Oume Matèu!...
(*Matèu després d' una xica indecisió, y repellinla suaument.*)

XICH. No pot ser!
(*María trista puja l' escala que s' ha indicat quedantse en Matèu en mitj l' escena contemplantla, diu los dos següents versos, lo primer corrent á ella com penedintse del disgust que li dòna, lo segon parantse y ab energía com reprenguentse á sí mateix.*)

XICH. Amor gran l' amor primer (*ab sentiment.*)

Amor de pátria 'l millor! (*ab energía.*)
(*María llensa un suspir y entra dins.*)

ESCENA IV.

MATEU.

Dòls m' es lo juy de tos brassos
fort lo llás que á tú m' aferra;
mes quan la patria está en guerra,
precís es romprer tals llassos.

ESCENA V.

MATEU, FALO y LAYA (entrant pèl fondo.)

FAL. Aquí 'l tens ditxosa dona!...
sempre ab pénas y angustiada
(*á Matèu*) já creya no véuret mes,
já somiava una desgracia!
XICH. Sempre será la mateixa,
aixís de nit hont s' es nada?
FAL. A buscarme á mí á l' hostal,
y á tú no sé ahont.
XICH. Caramba!..
No hi tardat may mes á vindrer?
A que donchs aqueixas ánsias
y aqueixos plors y jemèchs
ay y que estéu fresca Mara!..
LAY. Tot es sentir bons afectes (*plorosa*)
Pèls sèrs aquells á quí s' ayma!
cors de bronse debéu tindrer!..
FAL. Y ara á que vè aixó faba?
LAY. Los francesos no son lluny!..
XICH. Los francesos?
FAL. Malvinatje!
los franséșos y la pòr
que de trobals t' acompanya.
Si son prop millor; si venen
millor, molt millor encara

aixi 'ls tindré mes á má
per quan vulga!...

LAY. Faló? *(interrogant)*

XICH. Pare? *(Id.)*

LAY. Què vol dir axió qu' apuntas?
Dígam que vol dir?

FAL. *(resolució)* Re! *(pausa)* Vaya
Que no 's 'sopa avuy? Marieta! *(cridant)*
hont es la noya?

XICH. A fé 'ls catres.

FAL. Donsas enllesteixo tú. *(á Laya)*
Que estich cansat y tinch gana.

XICH. Pare, tenim de parlá...

FAL. Esplícat.

XICH. No pas per ara.
quan siguem sols.

FAL. Tens secrets?

XICH. Qui no 'n tè algun?

FAL. Vaja á taula!

(S' assentan los dos quedant sens ferho la Laya: bréus moments de quietut. Matèu no menja.)

Que tal com marxan las monjas
de l' horta del riu? Bè marxan?
y 'ls ensiams que varem fer
á vora la mina? Ay faba
que no sèns lo que 't pregunto?

XICH. Sí, home sí, já tot marxa!

FAL. Que dimonxi sucsuheix
avuy en aqueixa casa?
que aquella busca 'ls recons...
que tú ni menjas ni parlas...
y á dalt s' entretèn la noya
veyám espliquéus que passa?
Encara ab bonas rahons
faréu que perdi la gana!
Vina tú aquí! veyam que tens?
Esplicat d' una vegada!..

LAY. En lo poble m' han contat,
que 'ls francésos.....

FAL. Vája, vája!....
puja á dalt, dorm bèn tranquila

y deixat....
LAY. No fá pas gaire
qu' hi sentit....
FAL. Bè que has sentit?
LAY. Un soroll com de petjadas,
y 's conta....
FAL. Tè agafa 'l llum,
puja ab cuydado l' escala,
despúllat, ficat al llit,
y deixa de capficarte!
LAY. Pero 'ls francesos?..
FAL. Tè, puja,
y mes no m' apuris Laya.
Si vènen pitjor per ells,
aixís nos veurém las caras,
y á bon segur que la mèva
no té de agradalsi gayre

ESCENA VI.

FALÓ y MATEU.

FAL. Vaja ja estém sols, esplicat;
pero no, responme avantas
¿Per que fá uns dias observo
que surts ab lo trénch de l' auba
y já es negra nit quan tornas
de la vinya hont no t' atansas,
ó de l' horta hont no t' acostas,
ó de la vila hont no baixas?
XICH. Perque de seguius á vos
m' he aficionat á la cassa!
FAL. Es á dir que m' has espiát!
Es á dir que tú!
XICH. Caramba!
Si vos teniu sanch aquí, (*al pit*)
tinch de tenirhi jó ayga?
FAL. Jo tinch motius!
XICH. A mí 'm sóbran.
FAL. Jo al matar crido venjansa.

XICH. Jo dels butxins minvo l' nombre,
qu' esclavisan á la pátria,
y pus que 'l qu' hi fét sabéu,
oiu lo que vull fer ara:
per dú 'l sach y la rapinya,
de Vich per la rica plana,
com la mare s' en recela,
per quí 'l francés avuy passa.
Jóvens com jó que foch sentan
guspirejá en sas entranyas
de Mollet, Santa Perpétua,
de Sabadell y de Caldas
demá surten tres cents homes
via dret a la montanya;
per fe guerra al despotisme,
y á las banderas de Fransa,
jo vull anar tambè ab èlls
tambè vull anarhi pare!

FAL. ¡ No sè si permetrho déch!
Pénsa Xich...

XICH. Oh feu membransa,
que la pàtria es ans que tot,
y que pèl bè de la pátria
á afrontau tot estich prompte.

FAL. Mes si jó Xich te pribava....

XICH. N' héu mort quinse, ab sols un mès,
voléu privarme á mí ara
de fè 'l que m' enseuyéu vos
per la salut de la pátria?

FAL. Mentres que d' aquí 't recordis,
te deixo aná á la montanya.

XICH. De vos no esperava menos;
mil gracias, Pare, mil gracias!
Aixó apart hi há una altre cosa
qu' es forsa també parlarla.
Vos pare quants anys teniau
quan vau demaná á la mara?

FAL. Tenia... no mén recordo,
mes tal pregunta á que ve ara?

XICH. Vè á que agradát d' una noya,
mes maca que l' alborada,

me vull prometer ab èlla !

FAL. Matèu, molt deprèssa marxas,
del dematí á n' aquet vespre
has fet Xiquet tal mudansa
que d' aquell que avantas érats
te queda tant sols la cara.
Tens divuit anys...

XICH. Tinch un cor...

FAL. Qu' encara es nin !...

XICH. Que s' abrasa !
Tinch un cor tant gran, tant d' home,
que per ella y per la pátria,
es capás de fè impossibles.

FAL. En sent la guerra acabada
parlarém !

XICH. No puch partir,
sens dur de vos la paraula,
que llivertat á mí 'n doni,
per feria ma desposada.

FAL. Com bona y honrada siga
te dono já ma paraula.

XICH. De bona es com la bondat,
d' honra ne tè per donarne,
qu' es mes pura que l' estéla
que brilla en lo trénch de l' auba.

FAL. Y qui es ?

XICH. Qui es ? oiu :
Es una nina gallarda,
ab trénas de seda negra,
ab llábis color de grana,
ab front de cél ahont brillan
estréllas que may s' apagan.
Una nina tendra y bélla
tan perfèta y tant amable,
qu' es una creació del cél
á la terra devallada.
Es María.

FAL. No era forsa,
que ho diguéssis, m' ho pensava
y sola escepció en la regla
del permís que 't condonava

formalment te prohibeixo
fins d' ella lo fer membransa!

XICH. Pero pare!

FAL. May mes parlis
de semblant cosa á ton pare!

XICH. Si ella per mí es fins la vida!

FAL. Si es ella la vida; matat!
que avans que la vida es l' honra!

XICH. Y María?...

FAL. Escolta y calla!
Si á tos péus un precipici
obrissin, y á la part altra
ab un tresor t' halaguessin
¿que farías?

XICH. De soptada
si 'l tresor ne fòs la nina,
la nina que 'l cor tant ayma;
cluchs los ulls y á la ventura
á l' altre part me tirava.

FAL. Vols perdret?

XICH. Vull que María
mitigui de amor mas ansias,
ab lo mirar de sos ulls,
ab la dolsor de sa parla.

FAL. María per tú es un somni,
será teva quan ton pare
haja mort al cop malévol
que tirin aqui tas armas!
Mentras no; ni sonmiarho!
malhaja 'l moment, malhaja,
qu' arrivis á dá al oblit
que María es ta jermana!

XICH. La patria es avans que tot,
l' amor desprès de la patria!

FAL. Déus fer de l' honra menbransa!

XICH. Pero l' honra? Y la María?

FAL. Son Xich com lo cél y l' ayga.

XICH. Per Dèu espliqueuse clá,
que no 'us entench; y anegada
tinch pare en un mar de fél,
y de congoixas mon ánima!

Quin misteri es el que vetlla
l' estela de má esperansa?
Quin es aquet precipici
que á mí y á mon bè 'm separa?

FAL. Es un jurament de sanch;
es un llegat de venjansa!
Es... Veus la ferida aqueixa
que 'l front de ton pare ratlla
donchs es aqueixa ferida
lo que 'm priva de complauret!

XICH. Pero...

FAL. No preguntis mès,
que mès no puch já esplicarte.

XICH. Jo faré...

FAL. Obra com vulguis,
y aten sols á una paraula,
que já 'ls francesos s' acostan
y tinch per tal, feyna llarga.
Maria com fins avuy
pot serte sempre jermana;
mes ta muller, no pot esser,
mentres no senti ton pare
la nafra que, com eix front,
lo front de son honra taca;
y aquell dia en que la renti,
y puguis ser de t' aymada;
ella fujirá de tú
com fuig de la créu lo diable.

XICH. Pero pare!...

FAL. No res mès;
que ja 'ls francesos s' atansan;
bufa 'l llum y sigas home;
y oblida; l' honor t' ho mana.
(*Surt ab trabuch al coll pèl fondo quina porta ajusta cuidadosament luego la tanca 'n Matèu.*)

———

ESCENA VII.

MATEU.

XICH. La pátria avans que l' amor,
y l' honra avans que la pátria;
oblida que 'u mana l' honra;
y pare á n' al cor qui 'l mana?
A fé de nèu que no entench
ni una sols de tas paraulas;
mes jo 't jur.que d' eix misteri
ab que voltejas m' aymada,
ó tinch de valguer mol poch,
ó tinch de saber la causa.
Mes al lluny se sentan ja
las tropas que á Caldas marxan
Ja 's percibeix dels cabálls
la marxa tarda y pausada
cansats ne deuhen d' estar,
que fan molt muda la marxa.
Ja 's pért lo remor al lluny
ja déu traballar lo pare,
Dèu l' ajudi y á mí 'm doni
tot alló que 'm fassi falta
per sè felís ab María,
María... dolsa paraula!

ESCENA VIII.

MATEU Y MARIA.

(Matéu se quèda pensatiu sentat y ab lo colse á la taula; luego baixa María tant llaujera de roba com sia possible; lo presentarse, ab molt cuydado de no fer soroll fins posarse apoyada á la espatlla d' en Matèu.)

MAR. Sufreixes? *(molt carinyo)*

(Desprès d' una lluyta y ab tota lo forsa d' esperit, ab que 's puga demostrar que sufoca algun sentiment.

Xich. A que has baixat?
Mar. A veurer si ab mí pensavas.
Xich. Has vist que 'l sol may s' oblidi
dels raigs que pèl mon escampa?
Quan tú hó ets tot pera mí
com vols que puga oblidarte?
Mar. Donchs digam perque suspiras? (*molt carinyo*)
que roba á ton pit la calma
y llèva á tos ulls la son?
Xich. No 'u vulgas saber jermana,
que aixis sènt, si demá ploras
al empéndrer jó la marxa,
al menys aquí restarás
ab un esqueix d' esperansa.
Mar. Y tú?
Xich. Jo demá María,
m' es forsa á n' aquí deixarte,
y Dèu vulga que ma vida
acabi enemiga bala;
que 'l cor que ja rés no espèra
bè sab Dèu que tot li manca!
Mar. Matèu, qu' es lo que murmuras?
No t' entench! esplicat!... callas?
Xich. Quan lo llábi pot ofendrer,
mes val no llansar paraula.
Cónstit sols que jó t' estimo,
mes que no estimo á mos pares;
y que per anys que visquesses
ta ditxa ja may colmada
podrias veurer, si es eixa
l' amor que á n' als dos enllassa!
Mar. Donsas que hi ha?
Xich. Fins jó ignoro
de aqueix misteri la causa.
Mar. Pressentiments; tú m' estimas
jó t' estimo; separarne
qui podrá á dos cors que viuhen
ab la vida l' un del altre?
Jó de mí, si que puch dirte
que mentres la mar tinga aigas,
llum lo sol, y 'l cel estréllas

seré tèva ab cor y ab ánima.

XICH. Aixó 'm juras?

MAR. De mí duptas?
Per la créu eixa de plata
únich recort que conservo
de ma Mare que cel haja,
juro de cor ó sè tèva,
ó bè de Dèu la esposada.

XICH. María qu' es lo que has fet?

MAR. Calmar de ton pit las ánsias
qu' una péna al fons del tèu
al fons del mèu es doblada!

XICH. Molt María, molt ma vida,
sent aixis déus estimarme.

MAR. Si no fòs gran mon amor
com tendrian mos ulls flamas,
dolsas paraulas ma boca,
y.... pèna 'l cor perque marxas?
Pero no; no marxarás
per complaure á t' estimada,
aquí 't quedarás vritat?
Y me contarás baladas,
y 'm darás rams y aucellétas,
y fruitas; y d' aixó en paga
jó 't daré riallétas dolsas,
dòlsos sospirs y miradas,
com aquellas que tos ulls
me diuhen que tant t' agradan.

XICH. Sí ánjel méu, aixó farém
la guerra en sent acabada;
que molt t' estimo ma vida;
mes ans que tot es la pátria!

MAR. Es á dir que persisteixes?

XICH. L' honor y 'l deber ho manan;
mes per mimvar de ton pit,
que tant m' estima, las ánsias,
vindrè per veuret lo menos
dos ó tres cops la setmana.

MAR. Gracias, y que Déu te guarde
de las enemigas balas!

XICH. Te 'n vas ja?

MAR. Sí, váig á dalt
á ser dixosa, sonmiante,
sino 'm desvetlla la pena,
que al pit ta sortida causa.

XICH. Te 'n vás sense.... (*carinyosament*)

(*María que era já al péu de l' escala torna enrera y resistinse als desitjos d' en Matèu li dona la má, aquest l' estreny y patoneja, aixó molt jugat.*)

XICH. Adèu.

(*María puja l' escala, mirantse 'ls dos sempre; en sent dalt li tira un petó y desapareix.*)

MAR. Adèu. (*surt*)

XICH. Benhaja ton cor, benhaja.

ESCENA IX.

MATEU, DOULEURIER.

(*Pausa: luego trucan á la porta del fondo figurant que 'u fán ab una pèdra.*)

XICH. Qui truca ?

DOU. (*dins*) Qui entrar voldria
por veure á n' al vèll!

XICH. No es hora
per parlar.

DOU. (*dins*) Obriu !

XICH. Es fora
tornéu quan siga de dia.

(*Tòrna á trucar dos ó mes voltas y Matèu no respon.*)

DOU. Si obligarme no voléu
á mostraus mon génit viu;
obriu prest la porta obriu !
ó l' obru d' un cop de peu !

XICH. A fé de nêu que som dòs
que 'ns hem d' avíndrer bèn bè!...
Obriu y jo 'us obriré
d' un tiro la tèsta á vos !

(*La porta es obérta violentament per Douleu-*

rier sobre de qui fá foch, al entrar, en Mateu, sens que li surtia 'l tiro.)

DOU. Ha fet figa y no 'm sap grèu.
perque 'l mataus me doldria.

XICH. Si es empenyo! (*agafa la destral.*)

DOU. Un altre dia!
Un altre dia Matèu!
Quan sápigas mes que fás,
y tingas pél á la cara,
allavors si 'u fas com ara,
farè coneixet mon brás
Mentrestant no vulgas fè,
lo que á fè tens de tardá.

XICH. Per matá á un home? Si já
n' hi morts tants que ni 'ls á sè!

DOU. Tú?

XICH. Parléu als mes entesos
en lo maneix d' aqueixa eyna, (*la fals*)
y os dirán la bona feyna
que fa 'l Xich quan hi ha francèsos!

DOU. Soch francés!

XICH. Vatuanell!

DOU. Un francés; mes vinch de guerra
y péls homes d' eixa térra,
soch un gat, un gat molt vèll!
Y com, que per en Faló,
sê lo que ser tots podréu;
hi fet víndrer de mí arréu
de mon mando 'l batalló.
Ab aixó estiguéu de pau,
may siga sino que un dia. (*Pausa*)
Digam qu' es de la María?

XICH La María?

DOU. No 't complau
lo donarme novas d' ella,
d' ella á 'n á qui...

XICH. Calleu!
qué res de mí no sabreu.

DOU. Y déu ser bèlla.

XICH. Oh de bèlla!

DOU. M' han contat qu' es un tresor

de bondat y de ternura,
seria engany per ventura
qu' es una mina ?...

XICH. D' amor !

DOU. Mes al dins d' una cabanya,
á qui abriga l' espessura,
en quin fons lo Tér murmura,
quan las flors de sos péus banya;
m' han contat tambè qu' aquí
viu èlla sens tení esment
que 'l qui li doná 'l sustent
fou de sa mare 'l butxí.

XICH. Oh qu' es lo qu' estéu contant ?
Sabéu lo que haveu dit ara ?
Assessí, assessí mon pare ?
que 'us penséu m' espantarán
las tropas que aquí teniu,
per parlar com heu parlat?
S' hi tornéu, viu heu entrat
mes d' aquí no 'n surtiu viu !

DOU. Tambè m' han dit que son fill,
pensa ab l' amor de María;
mes jó hi dit que ho impediria.

XICH. Primé perdrá 'l sol son brill,
que vos tal cosa alcanséu:
primer que apartans als dòs,
la terra no tindrá cós,
sense ayga á la mar veuréu !

DOU. Y es tant cert que ho impediré,
que si á las bónas no 'u logru
per posar á tal mal cobru
tinch aixó.... (*la espasa*) La mataré!

XICH. Per Dèu que sè 'm vá acabant
d' escoltarvos la paciencia!
surtiu já de ma presencia
y anéusen al botaván !
Anéusen ! Y que may més
torneu á dir lo que héu dit,
per que tinch pit, y mol pit
per mataus senyor francés.

DOU. Molt me pláu lo geni tèu

y 'ns hem de veure algun dia,
ara estich per la María
hont dorm? Dorm á dalt, Matèu?

XICH. Hont anéu?

(Douleurier se dirigeix á l' escala; al véurerlo 'n Matèu se posa d' un salt al péu d' ella impedintli lo pas en actitut amenassant.

DOU. Allí hont me plau
per buscar lo que 'm partóca.

XICH. Vostre audacia no es pas poca;
mes massa en ella confiau.
Féus eurera!

DOU. Sense ré
com vols privam de que passi?

XICH. Basta sols que á vos m' abrassi
per ofagaus!

DOU. De primé
trovará ton pit eix ferro,
si arriba á tant ta osadía.
Pas! (*espasa en má.*)

XICH. Ni al rey mateix ne faria!

DOU. Obram pas ó bé t' esguerro.

XICH. Enrera!

DOU. Pus t' ho has buscat,
para aquesta y Dèu t' ajudi!

ESCENA X.

DITS, Y FALÓ.

(Faló entra en lo mateix moment que Douleurieur anirá á ferir á Matèu, al qui detenitlo li diu lo primer vers subjectantlo pel puny.)

FAL. Encara tè qui l' escudi.
(Pausa; mirada odiable entre 'ls dos.)
Douleurier que Dèu vos guart
no 'm creya trovaus aquí,
encara que no ignorava
que un cért capitá 'm cercava
per matarme, vritat?

DOU. Sí!

FAL. Mes á fé si us descuydéu,
per no obrar com es degut
hauriau tal gust perdut,
grácias á mon fill Matèu.
Tè bon pit!

DOU. M' apar que sí;
l' asumpto queda pendent. (*A Matèu.*)

FAL. Douleurier tinguéu present
que havéu vingut pera mí:
penseu que ja fa setze anys
qu' espero saldar un compte.

DOU. Estich á saldarlo prompte,
per fervos pagar los danys.
Prop del Tér, un camp se véu,
en lo camp hi ha una caseta,
propet d' ella en una pleta
mitj soterrada una créu.
En la casa antes vivia
una nina molt aymada,
la casa ara está tancada,
y l' óliva 's diu que hi nia.
Jo per ella he preguntat,
novas pera tindrer d' èlla,
y del entorn la jent vèlla
án' aquí me han atrassat.
Aquí sòch; mes de vindre ans,
per aquella créu corcada,
jurí deixarla venjada
estésas allí las mans.
Jurí de son matadò
la negra sanch ferne corra,
y un jurament may s' esborra.
Que 'n passém comptes, Faló?

FAL. Historias desenterreu,
Douleurier, que son passadas;
mes en ellas oblidadas
las millors parts os deixéu.
En la casa que héu parlat,
avantas l' honor vivia,
y un home l' embrutá un dia

y encara no s' es rentat.
Sobre 'l front pur y seré
d' una nineta ignocenta,
d' una familia l' afrenta,
d' eix home escrigué l' alé.
Per sè la taca rentada
sanch del traydò 's necessita
y... gracias per la visita;
será la cuestió saldada.

DOU. Voléu ara?

FAL. Estéu cansat,
y jo sols mato homes vius,
que encare que tinch motius
per mataus com un malvat;
vull fé que 'l que vá vejéu
d' un francés que res no val
á un catalá com cal
d' un cor com tindrers se deu.

DOU. A fé que oirvos me pláu,
perque veig que estéu d' acort:
vos m' odieu de tot bon cor
y odiat de tot cor estáu!
No en vá quinz' anys he viscut
alhagat per l' esperansa:
mon amor ara es venjansa
y per xó sò ben vingut!
Será á mort?

FAL. A mort será;
que l' honor aixi 'u demana!

DOU. Armas?

FAL. Las que os dò la gana,
que aixis en Faló ho fará.

DOU. Demá al dematí!

FAL. A las déu!

XICH. Lloch!

FAL. Aquest!

DOU. Donsas entésos!

FAL. No vinguéu ab los francésos
que perxó no 'us lliuraréu!

DOU. Per nar entre gent com sou
al oprobi abandonada,

no es per demés du guardada
l' espatlla ; aixó no es pas nou ;
mes perqué entendrer poguéu ,
que la pór may marxa ab mí ,
demá á las déu del matí ,
tot sol á n' aquí 'm tindréu. (*va á sorti*).
Fins demá !

FAL. Fins á demá !

DOU. Penséu que vinch per matarvos !

FAL. Féu que no haja de esperarvos
que estich cansat d' esperá.

ESCENA XI.

FALÓ, MATEU, LAYA y MARIA.

(*Las dós últimas qu' han permanescut ocultas sense sè vistas la major part de la escena , al sortir Douleurier se tiran als brassos d' en Fal*ó).

MAR. Tot ho hem sentit !

FAL. Tant pitjor !

LAY. Oblida per Dèu , oblida.

FAL. Primé es l' honor que la vida,
y aquest home 'm dú l' honor.

MAR. La sanch may ha rentat rés !

LAY. Sempre taca !

FAL. En vá 's porfía.

MAR. (*al Xich*). Convénsel.

XICH. No puch, María ,
que al cap y al fi es un francés !

FAL. Y un francés que á vostre unió
es un obstácle Matèu !

XICH. Oh! sens ! (*á María*). Sent aixi' 'l matéu
ó us juro que 'l mato jo.

(*Tòta eixa escena rápida y ab tòta la fórsa á que donguin lloch las situacions dels personatjes. Lo taló cau rápit*).

FI DEL ACTE PRIMER.

ACTE SEGON.

La mateixa decoració.

ESCENA I.

LAYETA FALÓ (es de nit)

LAY. Curta es la nit pèl qui dorm,
llarga es la nit pèl qui vétlla;
ni encara 'l dia despunta
ni encara 'l gall cacaréja
y tinch já 'ls ulls assecats
y llágrimas já no 'm quèdan.
Vanas horas de porfía,
llargas horas d' insistencia;
já de jonolls á tas plantas,
já penjada á tas orellas,
en vá hi perdut suplicante
ni 'm sèns ni 'l que dich esmèntas;
ó déus tindre 'l cor de ferro,
ó may n' has tingut.
FAL. Layeta!..
LAY. Santa pau de la familia
que t' has fèta, que t' has fèta!
Era un temps, temps de ventura
qu 'ls dos en l' ascó, tú 'm deyas,
un cel al trencar del auba
tot espurnejat d' estrèllas,
un camp de grógas espigas,
una salut verdadera,

dels fills lo cariny sol-lícit,
de l' esposa las ternésas,
que tan de goig lo cor umplen;
que mes pot donans la terra?
Avuy de baixa venjansa
presa l' ánima......

Fal. Layeta!...

Lay. D' aquells dias de ventura,
la ment no 's recorda apenas.
Al bram que dintre del pit
l' orgull mes que tot aixèca,
s' estrélla l' cor contra d' élla
y s' estravia la pensa;
brollan dels ulls avuy flamas
que de vergonya fins créman
y 'l llábi venjansa crida,
y s' horroritzan las fèras,
al veurer que la venjansa
pot mes en l' hom que las tendras
afeccions de la familia,
que n' endolsan l' existencia.
Quinse anys y no s' es dormit
lo malévol crit.....

Fal. Layeta,
observa que tú deliras,
que lo que tú dius no pénsas.
Has oblidat per ventura
l' historia de l' altra guérra?
De Dugounier la vinguda,
la nit, la nit sabs aquella,
que invadí la llar tranquila
la villana soldadésca?
No 't recordas d' una nina,
flor hermoseta en ponsèlla,
que fou desflorada al buf
d' aquell home ab cor de yena?
Has oblidat que d' enuig
per lliuráns de tal ofénsa,
prenguí la férrea magalla,
y que al péndrerla, en terra,
me abatí dels cruéls lo nombra?

Que de 'l fet en consecuencia
hi hagué en casa un fatricidi?
Has oblidat tú Layeta,
que la sanch crida venjansa,
que l' honra no está ben néta,
y que aquest homa que tòrna......

Lay. Lo pare es de la Marieta.

Fal. Layeta qu' es lo que has dit!
No 'u tornis á dir Layeta!
Aquest home sè son pare!...
Lo pare aquest hom sè d' ella!...
Quan has vist que siga 'l lleó,
lo pare de la ovelleta?
La noya es nostra afillada,
sos pares sobre la terra
son la guerra y la desgracia,
y cuyda que may á entèndrer
arribi, pus viu tranquila,
l' historia de sa naixensa,
que ponsèlla com sa mare
no se 'ns desflorès ponsèlla!..

Lay. Peró Faló, quan éll torni
sortirás?.....

Fal. L' honor 'u ordéna;
y mira si sortirè,
que á servirme de barrèra
tú y mos fills vos mostraria
com per venjar sas offénsas,
en Faló tot ho traspassa,
que tot per l' honra ell ho deixa.

Lay. Dèu en la créu espiraba,
y perdó á son Pare deya,
que no saben lo que 's fan,
que l' odi pobrets los cega.
Y á n' als homes que 'l matavan
de sos turments fenne béfa,
per mare 'ls dava á sa mare,
tota bondat y tornesa,
en lloch de pendrer venjansa.

Fal. Layeta !... Calla Layeta !...

Lay. De ningú atentá á la vida

lo quin manament ordéna,
l' Iglesia per son ministre,
nos mana olvidar l' ofensa,
que 'ls odis que al cor guardám
mentres crusém per la térra,
son minva al nombre de mérits
pel logr' de la gloria eterna;
á mes que sempre ha sigut
perdonar obra ben fèta,
mentres que 'l pendre venjansa
imititiu de las fèras,
que com á béstias que son
tenen d' obrar com á béstias.
D' entre dos que l' un ofén,
y 'l altre oblida la ofensa,
sempre 'l que oblida es lo noble,
que 'l perdonar es noblesa;
que 'l castich aixó per mes
que justicia se anomenia,
sempre será un medi il-lícit
de posar al crim careta;
pus perque si falta un home
ab una ó já ab altre feta,
siga justicia ó venjansa
lo que 'ls homes en ell prengan,
sempre obrarán com ha obrat
fense dignes d' igual péna !
Perdona que no hi há cástich
com lo crit de la conciencia,
que sempre envileix la sanch
que crema y embruta sempre !

FAL. Á sentirte algú com parlas
á fé creuria, Layeta,
que parlas bè y com se déu;
mes en mí aixó no fa mella.

LAY. Oh te 'n vas ?

FAL. Lo gall ya canta,
y aquesta nit he fet feyna;
l' aygua del pou es molt bruta,
hi há que ferhi una neteja.

ESCENA II.

LAYETA.

Sanch ; sempre sanch, ay Senyó,
que será de ma filleta !
Mes ¿ dech cedir ? no, no encara,
com lo cél me favoresca ;
ó tinch de poguer molt poch,
ó 'l tinch al fi de convénser.

ESCENA III.

(*La escéna queda uns moments sola ; luégo baixará Maria ab un llum apagat que deixará sobre la taula y en actitut mística dirá.*)

Mar. Oh Verje clementa !
oh Verje piadosa !
oh tú que cors d'ánjels,
y llits tèns de rosas,
y mantos d'estréllas,
y sols per alfòmbras !
Oh tú que m'angustia
contèmplas Senyora,
y véus la tormenta,
que al cor brama rònca !
Oh tú que beneyta
als justos consólas,
y curas las nafras,
y amparas al orfe;
mitiga mas pénas,
mon dól aminora,
y 'l be pel qui 't prégo
clementa condònam !
Estén ta mirada,
ma súplica escolta,
amansa la fèbra,
que'm mata ardorosa,
y alluma á la pénsa

que dupta ; bondosa,
ton manto despléga,
de mí pèl dessobra,
enfrén la tempèsta,
que al pit brama ronca;
mitiga mas pénas
consólam, Senyòra !

ESCENA IV.

MARIA, DOULEURIER.

Dou. (*entrant*) Aixís Dèu te vulga dar
un bon dia ; una estoneta
vols escoltarme Marieta?
María'm vols escoltar ?
Novas d' estima pèl cor,
tinch per darte si m' escóltas,
son d' una persona, y moltas,
que sent per tú molt d' amor.
Mar. Novas plasentas á mí ?...
Sols una darsem podria.
Dou. Deixel que marxi María.
Mar. Y sola com quedo aquí ?
Dou. Un altre ser que mes t' am
molt pera tú se interéssa.
Mar. Per mí d' amor son cor bèssa;
de amarnos fins tenim fam !
Dou. Mes será forsa oblidar
per lliurat de mals pitjors !
Mar. De la vida en los albors
tant sols lo cor sab que aymar!
Dou. Per sobre tant fútils dóns,
sempre 'l cél d' altres ne posa,
y al ferho lo cél disposa,
que sigan obligacions.
Per tant asséntat y atèn;
y si agre ma véu reparas,
fès cárrech que ous á tos pares,
que soch ton pare... un moment.

De la centuria passada
ab los derreréncbs badalls,
feyan de Fransa 'ls caballs
vers á n'aquí dins sa entrada.
De Dugounier ab la jent,
ávit de gloria hi venia
un jove que crech María
que era á las horas tinent.
Lo foch de amor pátri encés,
dintre son cor fins somiava,
que si'l cor no li mancava
faria á Madrit francés.
Somnis vans!... Escontingué,
que un dia avora d' un riu
vejé una casa, que un niu
entre flors li aparegué.
Aná allí, y un niu d' amors
trobá al dins de la caseta;
una nina, una nineta
mes maca que un pom de flors.
Dòls mirar com tú tenia,
fron de cél y galta fina
y 's déya l' hermosa nina,
com tú tambè 't dius, María.
Cègo d' amor al mirarla,
volgué besarne son llabi,
y mal fès á sa honra agravi
contre son pit abrassarla;
y aixi ho fiu; per alguns dias
probá tan suma ventura
y fou felis; y ab tristura,
deixá del Tèr las ombrías.
Mes no sens prometre á Dèu,
desde 'l fondo de son cor,
l' indemnisar son honor
donantli ab son nom lo sèu.
Pus sols d' amor un excés
l' havia fèt delinquí,
que tenia un cor aquí,
y val molt un cor francés!
Passá temps; al crit de guerra

qu' ha fèt estremir al mon,
es anat ab Napoleon
de l' una á na l' altra terra,
y sempre ab èll lo recort
d' aquell perfecte detxat,
aquí á Espanya ha retornat
per buscar á son amor.
Mes ay, son amor no viu,
resta sols á sa memoria
un ánjel á dalt la gloria
hont fan los ánjels son niu!
Mes per calmar l' agonía
d' un cor que tant l' adorava
ha deixat al cor per trava
los ulls d' un' altra María.
María aquest dematí
ton pare vindrá per tú.

MAR. Al mon no existeix ningú
que 'm puga allunyar d' aquí!

DOU. Serias sòrda tal volta
al crit de sa véu?

MAR. Seria
ab mon pare si venia,
pus que sa culpa n' es molta,
lo qu' ell ha sigut per mí,
y per ma mare ha sigut....
Ditxosa á n' aquí he viscut,
y penso quedarme aquí.

DOU. Ay del que no ou á son pare!

MAR. Ay del qui al fill abandona!...

DOU. (*Ap.*) Cada volta que enrahona
un dart al mèu cor dispara.

MAR. No seré qui jutji jó
de mon pare la conducta;
mes tampoch atmét cap dupte,
que á mon pare á n' en Faló
no 'l deixaré mentres vida
tinga y Dèu vulga; que 'l cor
sols puga amor ab amor
y pago sent agrahida!
Que vinga mon pare aquí,

que m' obri si vol los brassos,
jó m' hi tiraré y á abrassos
lo compensaré sens fi;
mes separám de mas flors,
de los sèrs que tant m' estiman;
llunyám de los aus que 'm miman,
y del cél de mos amors;
que no 'u vinga á provar pas,
que encara, que pare 'm siga,
soch de tots tan véra amiga,
que penso no ferli cas.

DOU. Lley de pare tals lleys son
qu' es forsa en lo fill sentirlas,
y á més com á lleys cumplirlas
á terra inclinat lo fron.
Ton pare per tú vindrá,
y seguirás tú á ton pare,
que si no 'u feyas repara,
que gran mal te 'n previndrá.
No fentho renegarás,
dant á son enuig motiu,
d' aquell manament que diu:
«á tos pares honrarás.»

MAR. Per honrarlos faltaré:
qu' entre 'l pare per amor,
y un altre pare, lo cor
diu que 'l primè es lo primè.
Fins ara ha viscut sens mí,
pèl fum aquest de la gloria;
ni de mon nom fé memoria....
y ara apartarme d' aquí
vol ?.. Que torni de bon grat
li daré abrassos sens fí,
cad' un que men doni á mí,
jo li tornaré doblat ;
mes que cuydi que fatál
no 'm siga á mí s' abrassada
qu' estich á n' aquí lligada,
y lligada bèn formal !

DOU. Axís li faré present,
com deixas manifestat ;

mes que per tú ha retornat
no oblidis un sol moment :
medita qu' es de bons fills
del pare escoltar la véu ,
y qu' als fills castiga Dèu ,
que als pares no son humills :
y que molt digna de loor
serás son mando acatant.

MAR. Diguéuli que visch amant ,
que torni que 'm sobra amor !

Douleurier surt ; mes al arribar á la porta 's jira y mirant ab ternura á María diu :

DOU. (*Apart*). (M' encanta tant sa virtut
que á patons la menjaría).

MAR. no sè si sento alegría
ó es que 'l cor se m' ha romput !

ESCENA V.

MARIA.

MAR. Es tal lo que des d' ahí
aconteix en eixa casa ,
que 'm sembla 'l cap una brasa
en quina lo foch prenguí.
L' una de l' altre al detrás ,
penas amargas y fora
brotan pèl cor á cada hora ,
sorprenentlo á cada pás.
Me tenen já tant danyada ,
que la nova ara rebuda
ni sisquer' m' es conmoguda
tot y ab rébrerla soptada.
Mon pare s' acosta aquí,
mon pare en qui no conéch
bè per mí ; y seguirlo déch ,
seguirlo fora de aquí !...
Amenassada de mort
del pare la vida aymada ,
y l' hora quasi arribada

de separaus del que ‘l cor.
me ha robat; mes penas hi ha
per sentir ? Mal llamp lo dia...
Que anavas á dir María
que la llengua sé ‘t nuá ?
Perdònam Dèu y Senyor
dictéume ‘l que puga fer
(María ensimismada y pensativa quèda sentada prop la llar sense ser vista fins que la relaciò ho indica. Enrahonant entra pèl fondo Laya y Matèu.)

ESCENA VI.

DITA LAYA Y MATEU.

XICH. Quan parla mare ‘l deber
no ‘s déu plorar per l‘ amor.
Pus que ‘l ferho es son intent
y l‘ honra afrontant lo forsa
son intent no vulgau torsa
que mal fariau, tal fent.
Jo que la historia no sè
d‘ aqueix fèt que ‘l nom nos taca
confésso que molt mè raca
no habé fét bè , ‘l que vaix fè
Penséu vos lo que sería ,
si ‘l que no entench m‘ esplicava
si á caure á mas mans tornava;
que poch que se ‘n lliuraría !
LAY. Sempre la flaca ha sigut
del home l‘ obrar com dius !
XICH. Quan per matar hi há motius ,
matar al vil es virtut.
LAY. Falsas máximas Matèu
son tas máximas, sens mida ,
la vida , sabs qu‘ es la vida ?
Es un lligat que ‘ns fá Dèu,
una gracia que ‘ns condòna
per veurer d‘ ella ‘l que ‘m fém,
matant , es clar , l‘ ofeném ,

que robem lo qu' ella nos dona.
XICH. Paraulas certas gastéu ;
mes lo cor no las afiansa
L' ofensa crida venjansa.
LAY. Y Dèu que crida Matèu ?
XICH. Com vulgáu ; mes no insisteixo ,
perque tot en vá seria !
LAY. Cors de ferro !

ESCENA VII.

MATEU y MARIA.

XICH. (*Veyentla y ananthi.*) Oh ! María.
Qué fas ?
MAR. Que faig ? Me planyeixo
de véurer que 'l raig del sol
pèl mon llensa llum y vida
y ab sa llum tan mal eixida ,
mon cor va á quedarse sol ;
me planyeixo al recordar
que 'n Matèu s' allunya y 'm deixa ,
y la pena 'l cor m' esqueixa
perque es fácil no tornar.
XICH. No 'u voldrá Dèu
MAR. Ni jo 'u vull ;
ni que t' allunyis tampoch,
vull permétret d' aquest lloch.
XICH. Escolta ma vida. Avuy
en que per tot la sanch corra
tant pèl pla com per la serra,
avuy que tot crida guerra
vuy que la pátria s' ensorra
y crida als bons en ajuda
de sa gloria trepitjada ,
per eixa turba malvada
ávida de sanch vinguda ;
la má posada en lo cór
confessam , digam María,
quedarme aquí no sería ,
mes que efecte deshonor ?

Deixa que marxi, y ton plant
aixuga , la pátria 'm crida ;
la Fransa en estant rendida
de goig tornaré radiant ;
y apartat ja l' home aquell
que á mon amor fa de trèva ,
tú María serás mèva
y jo tèu , mon ánjel bèll.

MAR. Podria aixís succehir
si aquí al tornar me trobèssis !

XICH. Qué vols dir ?

MAR. Ay si sabèssis,
Matèu , lo que jo 't vull dir.

XICH. Esplícat donchs , digam qu' es.

MAR. Que 'n surtint tú d' aqueixa era,
surtiré jo al tèu derrera
per no véurens ja may mès.

XICH. María qu' es lo que 'm dius?
Qué es lo qué 'm contas María ?

MAR. Lo que dirte no voldria.

XICH. M' enganyas? Per quins motius
vols deixar la pau serena
d' aqueixa vall tant hermosa ?
No 't fá mon amor ditxosa?

MAR. Deixarte 'l deber m' ordena!

XICH. Lo deber ?

MAR. Lo deber sí !
Lo deber que per tú es guerra,
en mí es deixar esta terra
y á tú també.

XICH. També á mí ?
María ni entench ni sé
que tingas cap deber tú:
passat dels pares, ningú
te pot obligá...

MAR. Potsé
cap hora no passará
que no vinga...

XICH. Aquell que vinga ,
per mica que á má jo 'l tinga,
si s' escapa prou fará.

MAR. Tú no sabs...
XICH. Jo massa sé
ab saber qu' ans de casarte
ab mí, tè intens de matarte;
mes jo per má 'l guanyaré.
MAR. No farás tal!
XICH. Per que no?
Si intenta 'l que diu que intenta...
MAR. Perque fora acciò dolenta,
perque t' ho prohibeixo jo!
XICH. La vida per mi es amor,
y éll amenassa á ma vida;
Es francés y 'l cor me crida
mátal Xich, qu' es un traidor.
MAR. Y jo 't dich éll ve per mí,
m' ha portat novas del pare.
XICH. María, noya, repara
lo que dius del pare!
MAR. Si!
De mon pare que aquí vé
á reclamám.
XICH. Y es vritat?
MAR. Per mí vindrá sens retart.
XICH. Y t' en anirás?
MAR. No 'u sé!
XICH. T' en 'nirás deixant mon cor
aman, afligit, y sol?
MAR. Aixís lo deber ho vol:
primè 'l deber que l' amor!
XICH. María dígam que mènts,
digam que aixó es fals María.
MAR. D' enganyarte que n' trauria?
XICH. Y tu en seguirlo consents?
MAR. Y 'l deber?
XICH. Y aqueix amor
que dius que te abrasa y crèma?
MAR. L' amor pel deber s' enfréna.
XICH. Y qu' es lo que enfrena 'l cor?
MAR. Lo pensar que cumplim bè,
llensante tú á la guerra
y deixant jo aquesta terra

hont may mes no tornaré !
XICH. Mes tú no la deixarás,
tú nina fent recordansa
qu' ets lo sol de la esperansa
que guia á n' al bè mon pas.
Recordant lo molt que 't vol
m' ánima de amor desfèta,
tú no 'm deixarás nineta,
tú no 'm deixarás tot sol.
MAR. Mes á quedarme jo aquí,
tú també...
XICH. Que dius ?... no puch !
molt es lo cariny que t' duch,
molt es lo que pots tú en mi;
mes la terra ajuda clama,
y lluytan los bons per ella
si encar fos sòrda l' orella,
seria mon cor infama.
Molt jo t' am; mes vésten já
y Dèu te guardi de mal;
mon cor será un cor malalt;
mes es un cor catalá.
Adios María! (*dantli la má*)
MAR. Y t' en vás ?
XICH. Me 'n váig sí; mes tornarè.
Y tú ?
MAR. Oh... jo 'm quedarè !...
jo 'm quedarè !...
XICH. 'T quedarás ?
MAR. Ja no acerta lo mèu cor
á viurer sens ta mirada.
XICH. Benhaja ta véu aymada!
Benhaja lo tèu amor!...

ESCENA VIII.

Dits, FALÓ (pel fondo) LAYA (de dalt).

FAL. (*entrant*) Si 'l cullí es com lo sembrá,
ab tant francés com hi ha allí,

quan arribém al cullí
me sembla que 'm topará. (*malicia*)

LAY. Tè 'l sarró y ajúdit Dèu.
(*Dant lo que diu al Xich que sè 'l posa per surtir; mentres dura la escéna quan la relació 'u permeti anirá fent los demés preparatius.*)

FAL. Te 'n vas já?

XICH. Sí tot seguit;
mes avans un altre cop
voldria...

FAL. Que vols xicot?

XICH. Repetir lo que 'us tinch dit!

FAL. Y aixó qu' es?

XICH. (*indica á María*) Tant nos volém...

FAL. Lo que 't diguí has oblidat?

MAR. Pare!...

FAL. No t' hi contat
lo que hi posa impediment?
Ton pit que d' honrat blassòna
me apar que molt prèst oblida.

XICH. Per mí son amor es vida!

LAY. Perdòna, Faló, perdóna.

XICH. Jo pare, ignorant estich,
si per obrar com obréu
teniu motius!

FAL. Viva nèu!
Que tèns de jutjarho Xich?

LAY. Tant sols son amor pretèn.

MAR. A ser sèva estich resólta!

LAY. Cedeix já!

FAL. Matèu, escolta
qu' es cosa d' un sol moment.
Cobart y sens cor un dia
sens fé y sens temor de Dèu
un home escupí 'l front mèu
escupint al de María!

LAY. Que á préu de l' honra...

FAL. Layeta!

LAY La vida de tots comprava.

FAL. Calla!... Aquí ignorant trobava
del qu' es l' honra; la pobreta

á la amenassa mes fèra
cedí creyent de tot cor ,
que la vida es un tresor ,
y que 'l que dava res era.
Mes jó que 'l bastant sabia
per coneixe 'l que val l' honra ,
al notar nostra deshonra
en los ulls de la María ;
váreix per rentarla fè
sense deixarhi una sombra ;
mes dels infamas lo nombra
m' ho impedí ; ma sanch corrè.
Y la má infama y vilana ,
que deixá mon front marcat ,
fou la d' aquéll hom malvat ,
que tant danyá á ma germana !
Y aquéll home , malehit sia !
que aquí y en aquí 'm danyaba , (*al front y*
era 'l que 'l cél destinava *al pit.*)
per ser pare de María !
Trobas fet cárrech d' aixó ,
si obro malt obrant com obro ?

LAY. Jo trobo ab tot aixó... Trobo ,
que aquí no hi tèns rés Faló !
Qu' es mes noble 'l perdonar ,
que 'l perdò es cosa molt maca ;
que la sanch no tréu cap taca ,
que la sanch no pot rentar !

FAL. Calla que já massa ho he dit ;
y calla Layéta, calla ,
que si 'l cor oprés estalla !..

LAY. Sempre l' instint bó al oblit.

FAL. Com pensas deuria obrar
ton pare , això atés , Matèu ?
(*Pausa. Matèu no respon paraula*). (*Maria plora de baix en baix; y Laya creix en indignaciò*).
Pensarás també... Per Dèu ,
que tèns bèn pobre pensar.
Que fèras donchs sent aixi
al hom qu' escupís tont front ,
al hom qu' escarnís ton nom ,

que li fèras ? Y á n' aquí ,
pus que callas tens un cor ?
Y tu ets fill mèu ? Tú ets fill mèu ?

Mar. Pare ! (*reconvenintlo suaumènt*)

Fal. María !

Mar. Observéu ,
que 'm féu molt mal.

Fal. Mon rencor
no es á tú ; sempre volguda
me serás , sempre estimada !

Mar. Donchs per qué m' heu castigada
de culpa que no hi tinguda ?

Fal. Per qué á compendrer María ,
no arriba que á darte un bés ,
la sanch, la sanch y res mès
de son para besaría !

Xich. Sobre de tèsta tant pura ,
la sanch del crim no hi pot pendre ;
¿ com se pot lo llábi ofendre
de besar tanta hermosura ?

Fal. Paraulas de amor !.....

Xich. Y gran !
Que podan borrar l' ofénsa.

Fal. Mes que ni adorman la pénsa ,
ni acallan de l' honra 'l clam.

Lay. Ni 'l lograrán acallar ,
mentres que 'l hom hom no siga !

Fal. Que tens quin diable t' hostiga ,
que no puguis may callar ?

Lay. Qué tinch ? Que no callo mès ;
tinch, que pus ton cor de pare
no compren l' amor de mare,
ni compren l' amor lo qu' es;
tinch, que pus de la familia
los préchs en ton cor no entran,
ni tas orellas esmentan
la véu que tot ho concilia;
tinch, que ni vull mes callar
ni mes ton enuig sufrir,
mal que tinga de morir,
la vritat la vull contar.

Vull que sápigan y enténgan
que aquell qui un afront no oblida
y posa en perill sa vida,
perque may mes no l' ofèngan;
que aquell que d' un malentés
orgull que sols èll comprén
fins á posposá pretent
alló que 'l cor áyma mes;
qu' en mes préu tè una venjansa
per lo rencor enjendrada,
que dels fills.... una mirada,
que de sos cors la esperansa;
que ni 'l conmouen los plors,
que ni l' inquiétan sas penas,
que ni té sanch á las vénas,
ni dins de son pit amors;
no mereix portá alt lo front,
ni dels fills se respectat,
perque es un vil, un malvat
un criminal sense nom!

FAL. Layéta!... (*amenassantla y corrent á ella.*)

XICH. Pare! (*interposantse.*)

FAL. Acabém!
Jo per mí no puch fe rés
mentres visca aquest francés;
en habent mort ho veurem.
Per ara bástius sabé,
que tinch en més mon honor
que á la pátria, que al amor,
que á la familia.... y que
ploraria habé' enjendrat
fill qu' en mès tinguès al mòn,
que son nom, essent lo nom,
que son pare l' hi ha donat!

MAR. Pare!

FAL. Aixó tinch resolt!

MAR. Pare!

FAL. En vá es ta porfía.

MAR. No m' estiméu ja?

FAL. María!

MAR. Perque no 'm donéu consol?

Jo en nom de ma pobre mare,
per vos al cél pregarè,
jó vostre pló aixugarè,
si un dia ploréu com jó ara.
Jó vetllarè vostra són,
jó endolsarè vostra péna,
jó al estiu en la faéna
vindrè á refrescaus lo fron;
y al restar l' ayma abatuda,
ó al véurer sa llum finida,
jó us darè vida ab ma vida
jó us darè ajuda ab m' ajuda;
vos darè ma sanch, mon cor,
vos darè fins quan me moria
la part que 'm toqui de gloria,
dels ánjels lo pur amor;
la rialleta ab que Dèu
al véurem pintí sa cara.
Encar no donch prou? Encara
no sò digne de 'n Matèu?

FAL. (*Ap.*) (A fé que sa véu melòsa,
de mí 'l que volguès fária.)

MAR. Pare que ploréu?

FAL. María!

MAR. La vida; y que n' es d' hermosa,
quan viudo d' odis lo cor
y ab pau voltejant la pénsa,
la flor de perfums l' ensénsa
y l' au li mormura amor.
Quan al pintarse la galta
una sombra de tristura,
hi há una véu que canta pura,
y un pató que ab goig l' assalta.
Pare oblidéu! (*molt carinyo*)

FAL. No m' es dát.

LAY. Lo cél te será propici,
si á cap dús lo sacrifici
de tos odis.

MAR. Diu vritat!
En las nits en que la lluna
l' aréna del riu plateja,

y l' aura lo front oreja,
y aromas la flor engruna;
las nits en que porta 'l vent
pèl front, que crèma frescura,
pèl pit que péna ventura,
y goig per l' ánima que sent;
que grat déu sè recordar
contemplant la téla inmensa,
que 'l cor que rebé una ofensa,
vá saberla perdonar.
Com déu bàtrer díns del pit
lo cor, pare, d' alegría....
Perdonáu!

FAL. No puch María;
no puch; no puch; já ho he dit!
Es avants que tot l' honor.

MAR. Donsas si avuy me perdéu,
á vostres odis culpéu,
no 'm diguéu qu' es desamor!

FAL. Que vols dir?

MAR. Que pus que aquí,
un temple 'l rencor hi tè,
ab mon pare me 'n niré,
quan vinga 'l pare per mi

FAL. Qui t' ha contat?.. No ma vida;
no; tú no farás tal cosa

LAY. Oblída!

MAR. Oblidant se gósa

FAL. Mes l' honra quí es que l' oblida?
Y acabém; estich resolt
á deixar sa mort venjada,
anéusen d' una vegada
anéussen deixeume sol.
Ofensa á mon nom tirada
mal que un rey me la tirèssa...
oblidarla no pot essa,
No pot serne perdonada! (*Pausa*)

XICH. María adèu! (*danli la má per despido*)

MAR. Mon amor
te nega la veu del pare;
mes que soch libre repara.

Soch tèva de ánima y cor!
XICH. Me esperarás?
MAR. Fins morí,
que qui ama com jó amo espèra
(*Matèu allarga lo má á sa mare; aquésta l' abrassa y 's separarán sens poguerse dír paraula*)
XICH. Pare! (*danli la má*) La volta derrèra...
Falò al sentir la nova súplica de son fill se 'l mira ab enuig; clou los punys; y al anar á estallar sa ira, se domina de soptada; y diu y fá lo que indican sas paraulas ab tota calma.
FAL. Trétsa pessétas aquí
te dono per un si acás,
y créch, que no 't farán nósa;
aqui dins alguna cosa (*li dona un potet*)
per si 't passava un fracás!
XICH. Gracias!
FAL. Tambè 't donaré
alguns encárrechs qu' espero
cumplirás.
XICH. Pensaré al ferho,
que ab lo que déch cumplíré.
FAL. Quan de la trompéta al tóch
te dícti lo que fè 's dèu,
serás lo primer Matèu
entre tots de rompre 'l foch.
Sens altre pénsa tení,
que la pátria; sempre avant
irás per son bè lluytant,
y lluytant per tú, y per mí
farás feyna, y forsa feyna,
que fentla molt t' honrarás,
enrèra may restarás
ni per desmossarne l' eyna.
Y si al Senyor li plau fè,
que lluytant vensi 'l traidor;
espero que tindrás cor
per anarten lo redè
Y si la sort á exijir
te vinguès un sacrifici;
crech jo que tindrás judici,

pera saber bèn morir!

XICH. En tot vostre fill fará,
que honrat lo sèu nom ne sia,
oblidantho, oblidaría
que vá neixer catalá.

(*Tochs llunyáns de somatèn impressió en tots los personatjes.*)

LAY. Somaten...!

XICH. Convit de sanch
per mí anuncia la campana.

FAL. Y sanch francésa demana
ab sa véu, ab son ninch nanch!

XICH. Adèu! (*A María estrenyenli la má entre las sèvas demunt del pit desprès de lo que saluda á sos pares, surt correns de la escéna.*

MAR. ¡Oh! (*al sortir aquéll y cayent abatuda en una cadira. Pausa durant eixa Faló estará com frenétich d' entussiasme aparellant son trabuch, mostrantse indecís entre sortir al comp, ó quedarse.*)

ESCENA IX.

Dits menos Matèu.

MAR. (*despres de la pausa*) Mal llamp la guérra,
que vè á acabam de matá!

LAY. Senyor quin dia será
que 's visca en páu en la terra?

MAR. Se 'n vá ¿y per quant? oh! qui sap!
Pot ser no torni may mès.

FAL Vá á garrejá ab lo francés,
dels qu' hi van ¿no 'n torna cap?

LAY. Protejeixil Dèu!

FAL. Y á mí,
que 'l cor no puch contenir!

(*Falo anirá á sortir, mes es aturat á la porta per Doulerier que entrará en eix mateix moment; segueixen los tochs de somaten mes lluny á fí de no confondrer als interlocutors.*

ESCENA X.

FALÓ, DOULEURIER, LAYA y MARIA.

DOU. Las déu ; no pudéu sortir !
FAL. Sortim tot dòs
DOU. A n' aquí
mal que 'us pési, un bréu moment
tenim d' enrahonar tots dòs,
que á mes de mataus á vos
hi vingut ab altre intent !
FAL. Quin intent ?
DOU. Lo de exijius.
lo retòrn de ma filleta.
MAR. Oh pare! *(sorpresa y ab sentiment.)* *(s' hi abrasa.)*
DOU. Filla !
FAL. *(ab furor.)* Marieta !
Y pare á n'aquest home dius?
María t'has oblidat,
que quan la má 'l ferro atansa,
es que 'l cor cérca venjansa ?
No has vist com jó li empunyat ?
No comprén s que al fèr aixó
del home aqueix á l' entrada
entre èll y entre mí empenyada
hi ha de habé alguna questió?
MAR. Sols comprench que mon pare es,
y res mes no vull entèndre.
FAL. Ell á ta mara va ofendre;
ell no es ton pare; saps quí es ?
Es un infame, un traidor,
un lladra d'honras ajenas !
DOU. Y t' enfrénas, cor, t'enfrénas ?
FAL. Sí, ets filla del deshonor !
MAR. Ah ! *(anonadada pèl pés de sa desgracia.)*
DOU. Llamps y tróns !
LAY. *(Ap. á Faló.)* (Sach de bri !)
DOU. *(amenassantlo.)* Repara'l que dius repara.
MAR. Donsas la mare.....?

DOU. Ta mare
á máns d'aqueix vá morir!
MAR. Dèu del cél!!!
DOU. Esculleix já.
per pare á qui vols dels dos?
(María sobreposantse á sí mateixa ab miradas de despréci als dòs y ab véu forta diu.)
MAR. Ni per pare sòu bó vos,
ni hu es éll no hi há que triá!
Quan l'infamia y quan l'oprobi,
quan lo crím y la vilésa
donan á n'al cor emprésa
mentres que la ment apróbi
plans de sanch y de matansa,
com los plans que'ls dos teixiu,
y cap altre véu sentiu,
que la que crida venjansa;
mentres que á trossos la cara
no 'us caiga á n'aqui á tots dòs;
ni digne de fills sou vòs,
ni digne vos de se pare!
DOU. María! *(corrent à ella.)*
FAL. Filla! *(Id.)*
MAR. *(Aturantlos.)* Apartéus!
Que á donarme una alenada,
me deixariau tacada
del ódi que respiréu!
Filla sens pare, ab rencor
vos miro y vos desprecio,
y mateus; de cor ho ansio
per veurer si teniu cor!
LAY. Filla mèva!
MAR. *(Ap.)* (No puch mès!)
FAL. Que 'm tinga aixó de sentí!)
Y per qui, veyám, per qui?
Mal llamp lo primer francés!
MAR. Jo que ahí tant ditxosa era!...
(Faló toca á Douleurier per l' espatlla per treurè'l del ensimismament en que 'l han deixat las paraulas de sa filla y diu.)
FAL. Si la mort no vos espánta

movéu cap á mi la planta,
que 'l cor fá quinz'anys qu'espèra !

Dou. Aném ! (*anirán á sortir.*)

Mar. Y s'en ván Senyor ?...
Si es cert que á matarse van,
desferma de ta ira un llamp
y lliurens de tal dolor !

(*Al anar á sortir Falo, corra Laya á la porta y li impideix lo pas estenent los brassos ; mes éll agafantla, céyo de enuig, per un bras, la tréu ab una rebolada de la porta y surt.*)

Lay. Lo sortir já es villanía;
no sortirás , no !

Fal. Es quimèra
feste enradèra, enradèra! (*tirantla lluny, surt.*)

Lay. María ! (*crit de desesperació.*)

Mar. Mare ! (*Id. de sentiment.*)

Lay. (*rompent lo plor.*) María !
(*Las dos s'abrassan, y cáu lo teló*

FI EEL ACTE SEGON.

ACTE TERCER.

La mateixa decoració.

ESCENA PRIMERA.

LAYA y MARIA.

(*Al tirá 'l teló , María seu prop de la llar, qu' está apagada, y Laya á la porta hont figura que hi acaba d' anar y d' hont baixa al haver dit lo primer vers. Luego s' asseu al costat de la noya, y segueix la relaciò, que figura ser comensada d' ans.*)

MAR. No tornan ?
LAY. (*al fons.*) No , ningú torna:
Dels sèus per salvar la vida
á l' amenassa cedint
la mes féra y mes indigna ,
de ton pare cayguè en brassos
la pobreta !
MAR. Mare mia !
LAY. Nasqueres tú. Los francesos ,
de serne nada als pcchs dias ,
de sa presencia 'ns lliuraren
replegantse sobre Ribas ,
y la punxa verinosa
de la infamia y de la envidia,
sonant de 'n Falò en l' orella ,
armá sa dèstra...

MAR. Es horrible !

LAY. Afransesat li digueren ,
que ab l' honra comprat havia
l' existencia ; traidò , infama ,
oprobi d' espanyols dignes ;
y al impuls de tals paraulas ,
del amor á la familia,
deixantne l' honra en las aras
baixá á la fossa , María.

MAR. Miserable! (*per en Faló.*)

LAY. No ; no tal ,
millor de llástima digne.
Ell no matá á sa germana ,
la sèva má vá ferirla ;
mes lo ferro era l' idea ,
y l' idea la del sigle !
Si al menys lo passat , passat ,
lo que sufrim no sufrissem !
(*Alsantse y pujant al fondo , hont se posa á mirar á fora.*)

MAR. Vritat ! Qui pogués llurs odis ,
ofegá ab ma sanch ¡ oh ditxa !
Y ab quin gust que gota á gota
de mas vénas la 'n treuria !
Y sens embarg , á quinz' anys
y aymant , bè 'n déu ser de trista
la mort que 'ls amors nos ròba ,
á mes de robáns la vida.
Mes no és possible ; son somnis
aixó , que 'l fron acarician ,
que tot quant tenen de bèlls ,
ne tenen de ser mentida.
En malhora , á fé , en malhora
mare mèva vás parirme !

LAY. (*á la porta.*) Res, sempre res, bè prou busco,
bè prou la vista escudrinya ,
tot quant des d' aqueixa porta
alcansa l' humana vista ;
bè prou l' orella está atènta
per fè á tot remor sentida ,
sols la véu de la campana ,

sols dels grills las véus mes tristas
porta 'l vent, del demès res
ni 's vèu ni 's sent!

MAR. L' agonía
que sento en mon pit malalt,
que tinga igual no es possible!

LAY. María, don' álas al cor.

MAR. Quí torna? (*anantsen á la porta.*)

LAY. No 'u sè pas María.
Tot seguint lo caminet, (*signantli ab lo dit.*)
allá al devant de l' alsina...
No t' apar?... no veus?... observa!...
Ara á casa 'n Sala arriba.

MAR. Sí que 'l veig, y es un de sol...
un de sol... quanta desditxa!

LAY. Fèra ansietat!... quin dels dos
deurá ser?

MAR. (*baixant al prosceni.*) Vinga qui vinga
llágrimas tant sols pot durme!

LAY. (*ap.*) (Y tè rahó pobra filla) (*pausa.*)
Es... (*ansiosa de coneixel.*)

MAR. Qui es?

LAY. No 'n puch coneixer...
sols veig qu' es un que camina
tot depressa, afatigat
vé aquí... al xaragall ja arriba...
es en Matèu!

MAR. En Matèu!...
No es cap dels dòs mare mia!

ESCENA II.

Ditas y MATEU.

Matèu entra fatigós, y apressurat s' asenta un moment, se torna á alsar luego, y anirá parlant posantse las mans al pit d' en tant en tant en lo lloch d' ahont figurará estar ferit.

XICH. Ira de Dèu derrotat!

LAY. Sanch aquí? (*per la ferida d' en Matèu.*)

XICH. Aixó que implica? (*desespero*)
Feridas que sanch degòtan,
no son las pitjors feridas !
MAR. Matèu !
LAY. Xich !
XICH. Retut per terra !
Y venan ! Millor que víngan,
encara tè forsa 'l brás
encara en lo cor hi ha vida !
MAR. Matèu que dius ?
XICH. Deixéu vénas !
Purtéume armas, no putingas.
Miréulos ! Prest de cal Nano,
ne serán á la masía !
LAY. Los francesos !
XICH. Si 'ls francesos !
MAR. Estém perdudas.
XICH. Que víngan;
la fèra encara tè arpias,
la fèra encár que ferida
no 's rendeix ni se amilana;
que víngan redèu qué víngan !
MAR. Fujim !
XICH. Fuijiu valtres dugas,
jó no puch ferho María.
LAY. Y com corran, Verja Santa !
Ay Dèu, ya son á l' alsina !
y la sanch per quí 't degota (*á n' en Matèu*)
que fem Senyor? Illuminans !
XICH. Vosaltres dos amagueuse,
y sobre tot tú María,
deixeume á n' á mí tot sol
y 'l que Dèu vulga, que sia !
MAR. Jo vull morir en tos brassos !
LAY. Jo vull arrapáls la vista,
vull disputarlos la présa,
jo vull !... ay fujim que arriban,
y 'ns matarán !
XICH. Cor no 'm deixis,
y tú pátria que entristida
jáus esclava, dónam forsas

per morir honrat y digne!
(*Dins veus.*) «An'avant!» (*lluny*)
XICH. Tanqueu la porta; (*ho fan*)
ara reséu!
MAR. Mare! (*s' abrassa ab Laya*)
LAY. Filla! (*id. ab María*)
XICH. Tinch un cor per váltres dugas
es mon cor mentres que visca!
Adeu siau!
(*Dins veus aprop*) «Visca la Fransa»
XICH. Visca Catalunya!
(*Matèu apoyat ab una má á la taula y empunyant ab l' altre una destral mira ab actitut amenassadora á la porta.*)
LAY. Filla!
(*María en un arranch de desesperació, pren un' eyna cualsevol y en estudiada posiciò se posa al peu de la porta y diu ab forsa:*)
MAR. Per l' amor sòch una ovélla,
mes per la infamia una tigra.
Lo mèu brás es rich en forsa,
lo meu còr es rich en vida.
(*Veus dins*) «Abaix la pórta.»
DOU. (*id.*) Enradèra,
que aquí los traidors no viuhen!
Á la vila!
LAY. Cor que sèns?
Oh, gracias Verje María!

ESCENA III.

DITS, Y DOULEURIER.

Desprès d' un xich moment de pausa y quan se sentan las véus dels imperials ja un poch lluny se posan tots en actitut mes sossegada, y Laya obra la porta á Douleurier que entra mitj joyòs.
XICH. Llamps y trons! Aqueix home ara?
No en vá vè! (*reacciò complerta; actitut amenassant*).
MAR. (*corrent á éll*) Matèu, deténta!

XICH. Ay mare! (*crit de dolor*) frenta per frenta
estém!
DOU. Com estás, repara.
XICH. Tres dias de sanch y horror
han assolat Tarragona,
mon cor de lleal blassòna
y 'm crida venjansa 'l cor.
Ab mon pare os héu batut,
havéu surtit d' aquí 'ls dos,
á n' aquí vos miro á vos,
y mon pare no há vingut.
D' aqueixa lo amor sens mida
robá al ánima voléu,
y 'm parléu d' aixó, 'm parléu
d' aqueixa oberta ferida.
A fé, á fé que de valor
pobre 'us jutjo Douleurier,
ó 'l cor no teniu sensér,
ó may haveu tingut cor!
Jo tals fèts al recordar,
encara que 'm falta vida,
sols sè trobá una sortida,
una y cap altra, matár!
Veniu; á péu firma aquí
vos espero; tremoléu?
anéu, miserable, anéu;
ni encara sabéu morir!
(*Indignaciò de Douleurier al tirarli en Matèu péls péus la destral que tenia. María deté á son pare.*)
MAR. Está boig no li féu cas,
li falta sanch y delira.
XICH. Que estich!... (*crit fort*) ay una cadira!
LAY. Assosègat! (*ajudantlo á seurer.*)
XICH. No puch pas.
Jo estich boig, boig en ecsès;
y sabéu de que? De ira,
perque aquest home respira!
MAR. Ell t' ha salvat.
XICH. (*despressi*) Un francés!...
Un francés que torna aquí,

per ferirnos de traidò!...
Ay! mare.... Marieta....

MAR. LAY. Oh!

(*Matèu per lo que se ha indicat quèda desmayat en una cadira assistit per sa mare.*)

DOU. Deixéumel ara per mí!
LAY. Per vos? (*ab desconfiansa*)
DOU. Responch de sa vida!
MAR. Pare!
DOU. Sí per tú ho faré!
MAR. Salvéulo y fins vos daré....
DOU. Ton amor!
MAR. Soch agraida!
DOU. Deume ayga, bálsam, un dráp,
una véna!...

(*Se vá fent tot lo que 'l vérsos indican y Douleurier anirá curánt al pasiènt que continua desmayat.*)

MAR. Y en Faló pare?
DOU. Encar no ha tornat.
LAY. No encara?
DOU. Remúllali un poch lo cap.
LAY. Dónsas?...
DOU. Aquí tornará!
MAR. Y vos son amich seréu? (*carinyo*)
DOU. María!...
MAR. Si 'l bé 'm voléu,
doneuli al tornar la má.
DOU. No pot ser.
MAR. Que ho impideix?
DOU. Un títol que tinch d' honrar,
si ell me la vè á allargar
potsè sí....
MAR. Esperansa creix!...
LAY. Ab calma son pit panteja,
se salvará, 'l cor m' ho dicta.

(*Per en Matèu á qui no abandòna; mentres á l' altra part del teatre van enrahonant Douleurier y María.*)

DOU. Váreix cométre un delicte,
y 'l remordimènt colpéja.

Jo ab llassos d' amor unir
volia ma sort ab èlla;
mes vá neixe en mala estrélla
y en mala estrélla morir!

LAY. Tornará? Sí? Tornará? *(per en Faló)*
y viurá aquest? Dèu m' escolta!

MAR. A no móurem sò resólta!

DOU. María... Escòltam. Allá
hont lo Séna en llit de flors
retrata del cél lo blau;
tinch un palau, un palau
arrullat per sos remors.
Allí una velléta hi tinch
que 'ls dias conta y reconta,
per veurer de trová 'l conte
del en que anarhi me avinch.
Fá já trés anys que somia,
de son fill ab la tornada,
per donárme una abrassada,
com dártela jo voldria!
Ara bè resolt á anar
á portarli, un xich, consól.
voldrás que hi vaji jo sól?
Voldráste á n' aquí quedár?
Idol del mes gran amor,
voldrás que per ser bon pare,
dongui al oblit que tinch mare,
que tinch mare, y que tinch cor?

MAR. Fins ara héu viscut sens mí.

DOU. Noya! ¿perque 'u dius María?
Quan s' es jove sempre hi há un dia
que no es tè lo que 's tè aquí!
Oblida, oblida 'l passat
y estent un vél sobre d' èll,
l' esvenidò es mes béll
qu' es tot d' estréllas sembrat!

MAR. Si aixi 'l Senyó ho volgués fè,
y eixas fossen de ventura!....

DOU. Vindrás?

MAR. L' amor me detura,
quan siga já d' ell potsè.

DOU. Sabs de llétra?
MAR. Sí.
DOU. Llejeix (*li dona una cartera*)
donchs los papérs que aquí 't dòno,
ab ells á mon cor abóno,
cor que de anyorat pateix. (*pausa, se dirigeix á Matèu.*) La forsa bastant mimvada
del dolor que 'l retorsia (*per Matèu á Laya*)
ja en sí torna. Adios María, (*á María*)
y pensa ab mí á la tornada! (*surt*)

ESCENA IV.

Dits menos DOULEURIER.

LAY. (*Ap.*) Torna en sí; per quí será
sa mirada mes primèra?
MAR. Que hi haurá dins la cartèra
qu' es lo que l' escrit dirá?
LAY. (*á María*) Qu' es lo que ha dit? Ab que pénsa?
encar no tè cor; encara?...
MAR. Quasi que 'n déu tindrer mare,
que á ser genèròs coménsa!
XICH. Mare!.. María! (*tornant en sí*)
LAY. Per mí
ha sigut. (*á Matèu*) alènta, alènta
XICH. María que 't descontènta.
que tan t' apartas d' aquí?
MAR. Jo Matèu ? (*danlti la má*)
XICH. Te inspira horror,
la sanch de mon pit, María?
MAR. Aixi á no sè 'l cor, sería
que aquí tinch gaire bon cor?
Mes se amayna, 'l sufriment
que als llábis geméchs posava!
XICH. Si 'l dolor no se amainava
no viuria en eix moment!
Se 'n es anat? (*per Douleúrier*)
LAY. Sa 'n ha anat! (*calmantlo*)
XICH. Mes daurá tornar?

MAR. (*reconviucio carinyosa*) Encara
Xich tú no 'u sabs, es mon pare,
ell ta ferida ha envenat
al veurer lo grós perill,
que fá poch amenassava,
ell als sèus ha posat trava;
t' ha denfensat com un fill.

XICH. Ell ton pare? Ell? Un francés? (*furor*)
(*abatiment*) comprench las rahons del pare
mol mes digne es... Vritat mare?

MAR. No senti 't voldria mès!

LAY. No 't fatiguis!

XICH. No hi há pò
ni forsas tinch pera ferho;
mes recobrarlas espèro;
y llavors...

MAR. Xich!

XICH. Tens rahò,
es ton pare, y m' oblidava
de mon pare mon amor;
mes ell l' ha mort!

MAR. No l' ha mort

XICH. Viu? y jó del cél duptava?
Hont es?

LAY. Prèst arribará!

XICH. Sembla que un xich mès respiro.

MAR. (*ap.*) Neguit já tinch de llejiro,
en ells ¿que dirme podia? (*pèls papers*)

XICH. Mès Tarragòna ha caigut, (*reacció*)
y la sanch venjansa crida,
y tinch aquí una ferida,
y 'ns han dispersat! vensut!

LAY. Matèu! (*sossegantlo*)

MAR. (*ab carinyo*) Ja no es la María
l' imátje que ompla ta pénsa,
ja mon alé no t' ensénsa,
ni mon mirar t' extasía.

XICH. María!

MAR. (*id.*) A que recordar
quadros de sanch y de horror;
quan lo cor bèssa de amor

y 'ns nega de amor un mar?
XICH. Te nèga á tú?
MAR. Y á tú no?
XICH. Y vols deixarme?
MAR. Quí ho diu!
Si 'n Matèu á n' aquí viu,
ahont podrè viurer jo?
XICH. Tant m' estimas?
MAR. Be 'u sap Dèu!
XICH. No m' enganyas?
MAR. No t' enganyo!
LAY. No es gayre Xiquét lo nyanyo,
y es bó lo repós Matèu!
XICH. Mes com podré pujá á dalt
si las camas me fán falla.
LAY. Al corral hi há blana palla
pots reposar al corral.
XICH. M' acompanyéu *(se 'n ván)*
MAR. *(anirán fentlo que se indica)* Dom lo bras.

ESCENA V.

FALÓ.

Durant tota eixa escena anirá amunt y ávall de las taulas, demostrant un malestar y angúnia notables.

FAL. Resolt estich, morirá;
ni l' escrúpul mes petit
ha de mourer á mon pit,
resolt, resolt estich já.
No ha volgut bátrers ab mí,
y m' ha dit que 'm perdonava
sèns veurer que al ferho 'm dava
dréts per obrar com butxí.
Morirá com á vil qu' es,
sens que li valga 'l se pare
de aqueixa nina, que encara
de mal no sospita res.
Surt per la dréta després de rebátrer la catxutxa per l' ascò.

ESCENA VI.

MARIA (de l' esquerra.)

Noble jó ? Títols, honors,
joyas , palaus y grandesas
y en un céntre de riquesas
se imán dels admiradors!
Nadá' en la opulencia ! L' or
repartir com qui res dòna!
Teni' un nom y una corona
de gran flama y resplandor !
Aixó , pare , aixó y molt mès
oferiu á la María ;
mes jó d' aixó que 'm faria ?
Per mí tot aixó no es res !

ESCENA VII.

FALÓ Y MARIA.

Los dos anirán declamant sens apercibirs l' un del altre fins que s' indiqui.

FAL. Cada vegada que hi penso ,
tot en mí 's revoluciona.
MAR. Lo cor l' que faig no abóna ;
mes lo que se 'm brinda llenso.
Quan ménos la gratitut
me lliga aquí ab llás ben fort ,
y la gratitut , mon cor
me diu , que tambè es virtut
MAR. Pare ! (*apercibintse d' ell*).
FAL. Filla ! (*id*).
MAR. Al Xich... (*ab recél*).
FAL. (*ab sequedat*). Já 'u sè !
MAR. Y no entréu ?
FAL. Desprès !
MAR. Desprès ?
FAL. Si qu' ha de vení 'l francés
y en arribant tinch que fè.

MAR. Teniu que fè ?
FAL. Sí !
MAR. Y ab éll ;
per fèus son amich será.
La Verge 'us ho premiará!...
FAL. Per enviarlo al bordèll !
MAR. Pare , no ; miréus jó sè ,
que si la má li allarguéu ,
son mès bon amich seréu !
Li allargaréu ?
FAL. Sí á fé ;
mes aixis ! (*ab un ganivét ó altre eyna*).
MAR. Com un traidor !
FAL. María !... Com se mereix
aquell que ni un sol esqueix
guarda aquí de pundonor.
Com se mereix un cobart ,
que al lluny lo perill esquiva ;
com se mereix quí no arriba ,
allí hont dèu l' home aribar.
MAR. Es mon pare y m' ha promés...
FAR. Lo que la pò li ha fet dir ;
morirá !... Té de morir !...
MAR. Pare !
FAL. Morirá y rés mès,
que 'u vol l' honra !
MAR Os enganyéu,
y vos parlo de tot cor ,
per venjar lo vostre honor
fent aixó, mes l' embrutéu.
FAL. Com s' entèn ?
MAR. Deutor li sou
que 'ns ha salvat éll la vida.
FAL. Ja 'u sé , já.
MAR. Ell la ferida
ha curat de 'n Matèu!
FAL. Prou !
MAR. Ell, Pare de bon cor, encara ,
que algun temps no tinguè cor,
en alas vè del amor
á demostraus qu' es bon pare.

Ell á quí vareu robá
lo qu' es vida de la vida ;
en lloch de mataus oblida,
y os dòna de amich la ma,

FAL. Prou Marieta! Prou! Prou já!

MAR. Ell mes noble que vos sou;
mes honrat...

FAL. Marieta prou !

MAR. Sab com se déu perdoná
y vos sense res aquí , (*al pit.*)
criminal, cobart.

FAL. María!

MAR. Per una venjansa impía
en la que fóreu butxí ,
lo ferro empunyéu malvat
per deixarme sensa pare ,
com já un dia sense mare,
sense mare m' heu deixat.
Mes jó encara que justicia
váreu fer y vos premiaren,
perque en vostre fèt miraren
lo aparent , no la injusticia ;
jó encare que vau sè absolt
y apellidat de lleal,
jó vos dich vil criminal!
Sent vos tan digne espanyol;
de se espanyola 'm sab mal ;
me sab grèu haber begut
los petons de vostres llabis ,
fins me sap grèu que per avis
haja los vostres tingut !

FAL. Reira de Dèu !...

MAR. Perdó !
Lo que 'm deya no sabia...
Es tanta la péna mia...

FAL. Alsat de terra !

MAR. Oh, no!
D' aquí jo no m' alsarè
que un xich de consol no 'm déu;
no me oíu ? Os en anéu ?
Anéusen, tambè vindrè!

(Es per demés indicar lo que 'ls actors dehuen fer quant lo dialech mateix ho marca.)

Jo necessito de vos
una paraula de vida,
per bálsam á la ferida,
que obrireu aquí tots dos. *(Al pit.)*
Jo necessito l'oblit
de l' injúria ja passada,
necessito una mirada
de compassiò; que enternít
de mon dól, lo perdonéu;
que curéu ma péna tanta;
y que 'l recort d' una santa
ab nova sanch no taquéu,
que al víndrer mon pare aquí
lo rebéu com á jermá,
ó que antes que á n' ell matá
la mort me donguéu á mí. *(Pausa.)*

(Faló dret y crusat de brassos permaneix indiferent á las súplicas de su neboda.

Pare per Dèu ! No 'm sentiu ?
No sentiu ma véu , mon plor ?
A n' aquí hont jo tinch lo cor ,
vos que hi teniu ?... qué hi teniu ,
que mon patir no 'us conmou ,
ni ma péna no 'us apéna?
Que hi teniu ?... Oh! Ni una yena
fòra mès cruél del que sòu !
Mal haja 'l moment maltat
que per filla m' adoptáreu !
Malhaja l' amor que 'm dáreu,
quan per péna me l' héu dat !

FAL. María, agreheix al cél,
que 'm dòna cor per sentirte,
y paciencia per sufrirte,
sens dar sólta á mon anhél !
Que á no sèr lo gran amor
que 't profèsso, avuy María
butxí com m' has dit seria
lo crit ofegant del cor !
Y 't faria reparar

que 'l rebaixar mon bón nóm
paraulas usas, que son
paraulas d' un cert parlar,
que fan entèndre á tothom,
que qui las gasta ser déu,
filla com tú d' un romeu
posada 'l acás al mon !...

Mar. Pare !!!... pare ! Que 'us hi fèt,
d' aqueix modo per tractarme.

Fal. T' has permés apostrofarme
sens cap motíu ni cap drét !
T' has permés posar al llábi,
contra de mí 'l pitjor terme
y sèns cap respecte ferme
agravi detrás d' agravi !
Trapitjar ma autoritat,
insultarme ab grosseria,
y dar al oblit María,
que aquesta má t' ha bressat!
Que de mon pit al calor
t' he alentat ! Que ab en Matèu
vos he partit lo pá mèu
y 'us he partít mon amor !
T 'has oblidat.....

Mar. Per Dèu pare !

Fal. Que tinch já de nèu lo fron;
que varetj donarte un nom
quan no vá dártel ta mare !
Que tinch l' honor en mol mès,
que aixó que tú 'n dius amor;
que un impéri; que un tresor;
que la má de aquet francés !
Qu 'en lo mòn tot 'u sufreixo,
ménos á l' honra una offénsa,
y que al que com jo no pensa
lo desprécio y l' aborreixo.

(*Surtirá desprès de tirar lluny á María, á qui en la exaltaciò de son parlar haurá prés de la má. Aqueixa queda un moment com atontada baix l' ímpresiò y lo pasme que han causat en ella la ira y lo foch den Faló.*)

ESCENA VIII.

MARIA.

Filla de... que no tinch nóm !
y això es caritat ? Malhaja
qui la rebi y qui la faja;
com no'm mata un tros de plom!

ESCENA IX.

MARIA Y MATEU.

Xich. Plorant ?
Mar. Sí, Matèu, plorant
llágrimas de fél tot plénas,
que això es ab lo que los hómens
los nostres afanys compénsan !
Xich. Mes no obstant, jo per cada una
d'aqueixas líquidas pérlas
daria un torrent de sanch,
de la que aquí dins me rèsta !
Mar. Mal podrías per mí darla,
quan lluny de mos ulls la llénsas.
Xich. Tú sabs per qui !
Mar. Per la pátria ?
Pèls ódis en nom de guérra
que déixan órfens als nins,
que aniquilan las hisèndas,
que ab paraulas retumbantas
sanyas en los cors enjéndran,
que armant als bons per la gloria
cobarts y assessins los deixa;
pèl rencor, y per la envidia,
que dins dels pits vos fermèntan,
que fins al estrèm vos pórtan
de trastocá' us; que vos cègan
fins á pares contra fills
á posa' us frènta per frènta,

la má acariciant lo ferro
cercant ab mirada encésa
lo cor que 'us ha dát la vida,
ó en èll 'us ha alsat un temple !
¡ No cubriu ab noms de gloria,
de llibertat y de guérra,
dels odis y dels pillatjes
las horripilants miserias!
Y com aqueixas que plora
falsas é ilusorias pérlas,
no tindréu d' aixugá may
dels ulls que als amors s' ensènan !

XICH. Mes si l' amor te robèssin ,
si als jermans entre cadénas ,
á los péus de sos butxins
miressis com s' arrossegan...

MAR. No saben pare 'l que 's fán
Jesús á son pare déya ;
perdónals, pare, perdónals
ton fill de tot cor t' ho préga !

XICH. Jesús home , n' era l' obra
mes acabada y perfecta;
de Dèu tant sols n' hi há un !

MAR. Son llábi quan axió déya
no parlava per èll , parlava ,
per l' amor que aquí en la terra
lo vá portar al suplici
á n' al turment, á l' afrènta
per l' amor sant que huy los homens
ni coneixen , ni en rés tènen ,
lo qui las pénas endòlsa
lo qui aixuga las parpéllas
lo qui de goig y ventura
al cor y al ánima ompléna.

XICH. Jo t' estimo, jo t' estimo

MAR. ¿ Tú m' estimas ? de fél plénas
mes llágrimas hi llensat ,
que brillan al cél estréllas !
M' has deixat ; de la campana
al clam que crida á la guérra
has esposat á las balas

la vida , sent en la térra
pèl mèu cor la tèva vida
l' alé que aliment l' hi prèsta,
com pot ayma' un cor de bronze
que llassos de amor no enfrénan ?

XICH. María ; posas en dupte
lo que 'l mèu llábi t' esprèssa ?

MAR. Dupto que mèu lo cor siga,
que per lluytar , sola 'm deixa ;
que puga estima' á la filla
quan á n' al pare detèsta ;
y que siga un cor lleal
quan instints tè de pantèra !
Dupto , sí de ta paraula ,
perque no arribo á compendrer ,
que tingas pit de donarme
de amor y cariny en prènda
una má de sanch tenyida
com la que corra en mas vénas!
Dupto, Xich, perque recordo
que fill d' un assessi....

XICH. Marieta !

MAR. Pugas poch ni molt aymarme
pus ni que injuria' permétrem
vols á ton pare quan tú
matar á n' al méu intentas.
Al véurer com féu justicia
los homens que féu la guérra ;
al véurer com estiméu
quan estiméu tant de véras !

XICH. María m' estás matant,
estás estraviant ma pénsa....
jo no estimarte María?
Ho he sentit á duras pénas,
tant m' han danyat tas paraulas;
que 'u hajas dit ne puch creurer.

MAR. Amor es ser dòs en un
refundits en tal manèra,
que tenan sols un suspir,
que tenan sóls una pénsa.
Amor es viure en un cél

hont la ventura es eterna;
y tú pèl combat suspiras,
tú somías ab la guérra;
y lo cél ab que m‘ alhagas
es tot un inférn de pénas.
Amor gran lo que tú sens?...
Per celos será que intentas
al pare la mort donarli?
En hora de sórt vaig neixer,
ja tinch qui de ma honra ‘s cuyda,
tinch també qui órfen ‘m deixa!
Mes no será; tú ferit,
èll d‘ odi cègo; ma déstra
podré blandi en bè del pare
á quí ‘ls assessins asétjan!
Desd‘ eix instant rés d‘ amor,
res de gratitut, ni deutes;
m‘ aburriu? Os aburreixo!
Me féu guérra? Os farè guérra!
Sanch per sanch corri la vostre
que al menys es la mès pervérsa;
mes ay Senyor jo deliro!
(*á n' en Matèu*) perdómam no sè ‘l que ‘m déya!

Xich. Amor es ser dòs en un
refundits de tal manèra,
que tenan sóls un suspir,
que tenan sóls una pensa!

Mar. Matèu!

Xich. Encara hi há vida
al detrás d‘ aqueixa véna!

Mar. Matèu! Matèu!

Xich. Rés de amor!
Sanch per sanch has dit; fereixme!

Mar. Oh!... Matèu quan poch arribas
lo que jo sento á compendre,
si de mon pit los tèus ulls
al fons arrivar poguèssen
bè es cert que de mí ‘t doldrias
al veure en èll tanta péna!
Jo t‘ estimo, sí, t‘ estimo;
mes tinch pare; y no es de fèra

lo cor que bat aquí díntre
lo cor que ser tèu anhéla?
Sí tú en mon lloch te trobéssis,
y jo al tèu, y á mí 'm vejeses
prompte á ferir á ton pare,
ó si 'l ferís, que digueras?
Per molt amor que sentissis
tenyida ab sa sanch al veurem,
¿no t' inspiraria horror?
¿Fora muda ta conciencia?
Tal volta valor tindrias
pera jugar ab mas trénas?
Matèu! Matèu! ¿cada volta
que al fron un petò me fesses
lo mèu fron no 't semblaria
que abrasa; que abrasa y crèma?
No 't semblarian sarcasmes
de mon cariny las protèstas?
Tot lo cél de mon amor
no 't fora un inférn de péna?

XICH. María!

MAR. Oh jo t' estimo!...
Mes tinch pare!

XICH. Marieta!

MAR. Y mon cor....

XICH. Aixuga 'ls ulls.

MAR. Mon cor de dolor s' esquèixa!
Tinch pare quan no l' amor,
la mare, Dèu, la conciencia,
tots me diuhen es ton pare!

XICH. Y 'l mèu tambè, vida mèva!

MAR. Matèu que has dit? Repeteixo!...

XICH. Tot 'u oblidarè Marieta.

MAR. Oh! deixam besar tas mans
deixam que t' ho agradésca!
(*cridant*) Mare! Falò!

XICH. Pero que fás?

MAR. Que faig? Los vull fèr entèndrer
lo qu' has dit, que 'ls dòs 'u sentin
vull una volta.... Estich léla!
Pare! Mare!... Oh!

ESCENA ÚLTIMA.

MARIA, LAYA, FALÓ, DOULEURIER Y MATÉU.

La esclamaciò de la María es produhida per la subtada apariciò de son pare que entra corrents en la escena perseguit per en Falò, y que anirá á ampararse detrás d' en Matèu. Aqueixa escena deu ser molt estudiada.

DOU. Matèu
t' hi dat la vida, defénsam.
MAR. Pare!
LAY. Reyna Santíssima!
FAL. Defénsat cobart, defénsat,
si no vols que á garrotadas
com un gòs aquí t' esténga!
DOU. He jurat de no fèus armas
per aquélla y per aquésta. *(á María)*
FAL. Jo tinch jurat de matarte
y.... *(avansa per ferirlo)*
LAY. Oh! No será! *(detenintlo)*
FAL. Layeta! *(apartantla)*
XICH. Pare miréu jo 'l perdòno!
FAL. Donsas jo no!
MAR. Matèu cessa
ja en tas súplicas : feriu!
(Posantse devant son pare y ab energía)
mon pit l' escuda; d' aquélla
á n' qui tan maltrectáreu
la sombra acabéu d' ofendre!
Duptéu y tinguéreu cor
per ferirla, y la má 'us tembla?
Qui diria que aquest home
siga un assessí?...
FAL. Marieta!
MAR. Dos pares per una filla,
dos odis per una offénsa
de l' honra l' un, de la mare
l' altre, en mí estéu en deute!

Jo sols la que dech venjarme,
vos parlo avuy en nom d' ella!
Que 'us manca á vos? Un amor!
A vos? Aqueixa quimera,
que habéu d' honra bateijat
sent sols l' orgull ab caréta!
Voléu honra? Pus honrauvos!
Voléu amor? Pus ameume!
Amor ab amor se paga,
may pot cullir qui no sembra.

DOU. Jo cedeixo!

FAL. Jo!...

MAR. Matèu:
ab ánima y cor sò teva
mes vull anar lluny d' aquí,
que tals miralls me fán péna.
Vull anar bèn lluny d' aquí,
ja que á n' aquí no comprenen
que venjis tú d' ell la honra,
la mórt que jo vénji d' ella,
fentho aixís, aixís com Dèu
mana y disposa !

DOU. Marieta !

MAR. Ab éll habéu de fer paus
en mí cap odi no résta !
(*á Faló*) Y vos, cuidéu que perdono
als butxins de ma mareta;
mes que per ella maleheixo
als que ab nova sanch l' oféngan;
que aborreixo la venjansa,
que desprécio als que 's revenjan,
y que má que ab sanch se tinyia
mon llábi ja may la bèsa;
que tinch un cor que molt ayma;
mes que també molt detesta;
que perdonant sou mon pare;
que no deixant aqueixa eyna
m' horroriseu; me féu ascus
de veurer tanta miseria
dintre d' un cor que molt rich
en nobles sentiments, créya !

Que ploro per vos á mars,
que peno per vos sens tréva;
que deliro; que... ¡oh gracias!
Que 'us daré la vida méba
si un dia 'us manca la vida
pus que obra tan bona heu fèta !

(*Faló que desde l' prìncipi de la relaciò s' há anat conmovent, al arribar als punts suspensius deixa caurer la destral que empunyaba des qu' entrá en escena; sens dir una paraula se deixa abrassar per la María y l' abrassa també.*)

LAY. Fa1ó !
XICH. Pare !
DOU. (*dantli la má*) Som amichs ?
FAL. Mes á fé no féu la guerra,
anéu á Fransa que aquí
sent francés, y la cistérna
tenint á má... bé sap Dèu
lo que la cistérna 'm tènta !...
LAY. Vaya, prou. Las paus tractáreu,
vosaltres per élls firmeulas. (*á Xich y María*)
XICH. Ets un ángel ! (*dantse 'ls dòs las máns*)
DOU. (*dantli un paper*) Es ma filla !
Jo te regonesch. Comptésa (*á María*)
desde avuy ets ! (*al Xich*) te la dono
y en paga un xich estimeume !
MAR. Oh sí! guanyaré 'l perdut
aymantvos doble.
DOU. Marieta !
Me 'n tinch d' anar á París.
XICH Allí vindré al ser ja sèva
á tornarvos la visita,
y á tornáus la cartaréta !
DOU. M' ho promets ?
MAR. y XICH. Ho prometém !
MAR. Somaten ! (*tochs lluny*)
LAY. Malaida guerra !
FAL. La vida d' aquet be val
per lo menys vint de las sébas !
DOU. Adeusiau fins á demá,
que á nit á ciutát m' espéran !

Mar. Pare ! A la fi sou pare!
Tornau que la filla 'us prega!
Dou. Estímala per tots dos. *(al Xich)*
Xich. D' aixó no 'n passéu quimera!
Dou. Amichs ? *(á la Laya)* *(dant la má á tots)*
Lay. Aixis Dèu ho vol!
Dou. Amichs per sempre? *(á n' en Falò)*
Fal. Per sempre!
Mes de nit no torneu pas *(surtin Falò y Douleurier)*
á venir ab granadèra !
Vos per qui, jo per allí. *(indicant los punts per hont han d' anar cada un.)*

Xich. Com brandeja ! Com brandeja !

(Aixó Matèu hó diu pêls tochs llunyans de la campaña, Xich sol al prosceni, pus la Laya y la María son á la porta á despedir als dos qu' hàn sortit. Després d' una curta pausa María baixa y ab coqueteria posa un bras en l' espatlla de 'n Matèu mirantsel ab picardia.)

Xich. M' estimas ? *(passió)*
Mar. *(id.)* Oh ! Mès que may !
Qu' estich en estrém contenta !
Xich. Benhajan los cors qu' estiman!
Mar. Benhajan los cors que sentan!

(Laya baixant de la porta ab oportunitat dant las mans als dòs joves y acostantlos tot lo qu' es puga á son pit, diu ab solemnitat.)

Lay. No fills meus. primer benhajan
aquélls, que crehuen y esperan !

(Los tres quedan forman grupo; lo talò cau depressa).

FI DEL DRAMA.

ERRADAS NOTABLES.

P.	R.	Hont diu.	Déu dir.
8	7	las canyèrs se balandrejan.	las canyas se balandrejan.
8	12	tan salpicada de boiras.	salpiquejada de boiras.
10	8	véuse la nit.	sénne la nit.
11	32	que companyia 't faltès.	que ma companya 't faltès.
13	17	que amor patern.	que amor fratern.
14	17	d' allavors la pátria.	fá tres anys la pátria.
14	19	fá tres anys crida.	d' allavors crida.
17	27	y ara á que vè això faba.	y ara á que vè això plaga
22	34	l' amor desprès de la pátria.	l' amor desprès de la patria;
		FAL. Déus fer de l' honra membransa.	FAL. Mes l' honra per quan la deixas que d' ella no 'n fas menbransa.
23	22	mentres no senti ton pare	mentres no renti ton pare.
25	27	mes que no estimo.	tant com estimo.
31	34	Que 'u passém.	Quan passém.

En la representaciò 's fan algunas petitas supresiòns que 's deixan al bon criteri del Director d' escena.

Imp. de El Porvenir. *de la V. de Bassas, á c. de J. Medina.*